

folklor/edebiyat

halkbilim • iletişim • antropoloji • arkeoloji • sosyoloji • müzikoloji • tarih • edebiyat

ÜÇ AYLIK KÜLTÜR DERGİSİ

ISSN 1300-7491

CİLT: 12

SAYI: 46

2006/2

Sahibi: UEM (ULUSLARARASI Eğitim-Öğretim, Basın-Yayın Ltd. Şti.) adına Serhat K. Turan

Genel Yayın Yönetmeni : Metin Turan

• metin_turan2001@yahoo.com

Sorumlu Yazışları Müdürü : Dr. Faruk Güçlü

Düzeltili: Kafiye Yınanç

Kapak Fotoğrafı: Ara Güler

Akademik Danışma ve Hakem Kurulu

- Prof. Dr. Ahmet Gökbel (Cumhuriyet Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Osman Öztürk (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Prof. Dr. Asker Kartarı (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Ata Atun (Yakın Doğu Üniversitesi)
Prof. Dr. Celil Garibgülu Nagiyev (Bakü Asya Üniversitesi)
Prof. Dr. Edip Günay (İstanbul Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Erman Artun (Çukurova Üniversitesi)
Prof. Dr. Esmâ Şimşek (Fırat Üniversitesi)
Prof. Dr. Fuat Bozkurt (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. Gülsün Parlar (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Hasan Özdemir (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Haşim Karpuz (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. İlhan Başgöz (100. Yıl Üniversitesi)
Prof. Dr. İlhan Tomanbay (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. İsmail Öztürk (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Prof. Dr. Kurtuluş Kayalı (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Bekir Onur (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Ölmez (Yıldız Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Muhan Bali (Kültür Üniversitesi)
Prof. Dr. Musa Yaşar Sağlam (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Namık Açıkgöz (Muğla Üniversitesi)
Prof. Dr. Nuran Elmacı (Dicle Üniversitesi)
Prof. Dr. Oktay Belli (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Taner Timur (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Tuna Ertem (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Tülay Uğuzman Er (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Prof. Dr. Zafer Onler (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Doç. Dr. Birsan Karaca (Ankara Üniversitesi)
Doç. Dr. F. Belkıs Kümbetoğlu (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Hande Birkalan (Yeditepe Üniversitesi)
Doç. Dr. Muhtar Kutlu (Ankara Üniversitesi)

Temsilcilikler: Antalya: Ali Aksüt, İstanbul: Vural Yıldırım - Ayhan Aydın, Kars: Sait Küçük, Kayseri: Bayram Durbilmez

Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi

Haşay Sokak 9/19, 06410 Kızılay-Ankara Tel: (312) 425 39 20 Belgeç : (312) 417 57 23

www.folkloredebiyat.org

E-posta: folkloredebiyat@superonline.com

Abone Koşulları

Türkiye İçin Sayısı: 15 YTL • Yurtiçi Yıllık (Postalama ücreti dahil): 80 YTL
Eski Aboneler ve Öğrencilere Sayısı: 10 YTL • Yıllık (Postalama ücreti dahil): 40 YTL
Avrupa İçin Sayısı: 15 EURO • Yıllık Abone Bedeli (Postalama ücreti dahil): 60 EURO
Amerika İçin Sayısı: 15 \$ • Yıllık Abone Bedeli (Postalama ücreti dahil): 80 \$

Abone bedelinin Metin Turan adına 104233 numaralı posta çeki hesabına ya da Yapı Kredi Bankası Meşrutiyet Şubesi'ndeki Uluslararası Eğitim-Öğretim Ltd. Şti'nin 1023733-9 numaralı hesaba yatırılarak, dekontun adresinize gönderilmesi gereklidir. (Abonelerimiz yıl içindeki fiyat artışlarından etkilenmezler.)

folklor/edebiyat'ta yayımlanan yazılar

MLA Folklore Bibliyography içinde kaydedilmektedir.

Teknik Hazırlık ve Baskı: Uluslararası Eğitim Öğretim Ltd Şti., Başkent Klşe & Matbaacılık, Ankara yerel süreli yayın

FOLKLOR ÜRÜNLERİNİN GELECEĞE TAŞINMASINDA “ARASÖZ’ÜN İŞLEVİ VE KÖROĞLU DESTANI ÖRNEĞİ”

Aziz Kılınç*

Arasöz, sözlü anlatıda anlatıcının ana konudan ayrılarak duygularını, fikirlerini ve yorumlarını gösterime sokan kültürler arası bir folklor olayıdır. Batılıların “digression”,¹ eskilerin ise “istitrad”² adını verdiği arasöz, sözlü anlatıda anlatıcının kendince bir sebebe bağlı olarak yaptığı açıklayıcı, öğretici, kişisel görüş ve yorumlarıdır.

Anlatıcı, sosyal hayatın bir yorumlayıcısı gibi, geçmişteki ve günümüzdeki insan ilişkilerini, kişileri ve kurumları eleştirir. Onları yerine göre över veya protesto eder. Böylece hikâye anlatımından kısa süreli uzaklaşır. İlhan Başgöz, anlatıcının gösterim esnasında ana olayın dışında yaptığı bu anlatımlarla ilgili bir sınıflandırma yapar ve farklı anlatı türlerinden örnekler vererek, bunu üç ayrı kategoride ele alır. **Birincisi**, anlatıcı fikrî ufuklarını ve şahsî bağlamını icranın içine yerleştirir. **İkinci kategori**, ata sözü, fıkra, efsane, halk şiiri ve yazılı ve sözlü kaynaklardan alıntılar gibi, geleneksel halk bilgisi türlerinin icra içine dahil edilmesinden oluşur. Burada anlatıcı, kendi duygularını doğrudan açığa vurmak yerine, geleneksel bir türü kullanarak söylemek istediklerini dolaylı olarak ifade eder. Arasözde **üçüncü kategori** ise, bir motif veya epizodun anlamının açıklanması ve karakterize edilmesidir.³

¹ Resuhi Akdimken, *Langenscheidt Büyük Sözlük*, İstanbul 1994

² Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Lûgat*, Ankara 1980

³ İlhan Başgöz, *Digression in Oral Narrative A Case Study of Individual Remarks by Turkish Romance Tellers* Joernal of American Folklore ; Vol. 99, No:391, January-March 1986. Çev: Metin Ekici, *Sözlü anlatılarda Arasöz: Türk Hikâye Anlatıcılarının Şahsî Değerlendirmelerine Ait Bir Durum İncelemesi*, Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar, Yayına Hazırlayanlar: Gülin Ögüt Eker-Metin Ekici-M.Öcal Oğuz-Nebi Özdemir Milli Folklor Yayınları Ankara-2003 s. 190-191

Arasözlerin bilinen bu işlevlerinin yanında önemli bir yönü de, folklor hazinesinin ürünlerini geleceğe taşıırken aynı zamanda anlatıcının yeni ürünler ortaya koymasını sağlamasıdır. Bu çalışmada, Köroğlu destanından hareketle arasözlerin bu yönünü dikkatlere sunmaya çalışacağız.

Köroğlu Destanı, coğrafi yaygınlığı ve varyantlarının genişliği bakımından Türk destanları arasında çok önemli bir yere sahiptir. Köroğlu hikâyeleri, Anadolu'dan Balkanlara, Orta-Asya'dan Sibirya'ya kadar yayılmış, pek çok varyantlarla zenginleştirilmiştir. Destan, Türkler'in yanı sıra Gürcü, Ermeni, Arap ve Tacikler gibi farklı millet ve topluluklar arasında da yayılmış; kültürel ve coğrafi tesirlerle birtakım değişikliklere uğramıştır.

Çalışmamızda esas aldığımız metin, Köroğlu'nun yakın zamana kadar halk arasında yaygın olarak yaşayan önemli bir varyantı olup Behçet Mahir'in ağzından kaydedilen ve 1960'larda Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde görev yapan Mehmet Kaplan, Mehmet Akalın ve Muhan Bali'nin gayretleri sonucu ortaya konmuş özgün destan metnidir. Bu destan, Köroğlu'nun Zuhuru, Köroğlu ile Demircioğlu, Demircioğlu-Reyhan Arap, Köroğlu_Niğdeli Geyik Ahmet, Köse Kenan-Dânâ Hanım, Köroğlu-Han Nigâr, Hasan Bey-Telli Nigar, Akşehirli Telli Nigâr Cengi, Keloğlan'ın Köroğlu'nun Atını Kırması, Kenan Kolu, Bağdat Kolu, Kiziroğlu Mustafa Bey, Afganistan, Gürcistan, Bolu Beyi, Köroğlu'nun Sonu olmak üzere on beş koldan oluşmaktadır. Bu metin, Erzurum halk kahvelerinde halk hikâyeleri ve destan anlatarak geleneği yaşatan Behçet Mahir'den ses kayıt cihazına alınarak kelimelere ve sentaksa dokunulmadan yazıya aktarılmıştır.⁴

Çalışmamızda, destan metninde tespit edilen arasözlerdeki hikaye, efsane, fıkra, atasözü, halk ilâçları, halk inançları gibi halk bilimi ve halk edebiyatı kategorisinde yer alan ürünlerin tasnifi yapılarak, arasözlerin folklorik ürünleri geleceğe taşımasındaki rolü ele alındı.

Köroğlu Destanı'ndaki arasözlerde yer alan konuların ana hatlarıyla tasnifi şu şekildedir:

1. Halk Edebiyatı Türleri

- a. Fıkralar
- b. Halk hikâyeleri
- c. Âşık Tarzı Şiir Geleneği (Gelenek içinde yetişmiş Sümmanî Baba, Mahir Baba, Ermeni Kirkor, Hafız Mıktat ustalar ve bunlara ait deyişler)
- d. Atasözleri
- e. Deyimler
- f. Kıssalar

⁴ Behçet Mahir; *Köroğlu Destanı*, Yayına Hazırlayanlar: Mehmet Kaplan-Mehmet Akalın-Muhan Bali, Ankara 1973 s.5

2. Halkbilimi içinde yer alan konular

- Spor ve çeşitli oyunlar (Güreş, cirit, at yarışı; Köroğlu Vurması, Erzurum Barı); spora bağlı olarak bahis tutma
- Halk ilâçları (Yaraları tedavi etmek için genellikle tohumlardan ve bitkilerden ilâç yapma)
- İnançlar (Haram ve helâl kavramı, ahir zaman kavramı, iyilik yapmanın ödülü, dedikoduculuğun çirkinliği)
- Edep erkân (Ustaya, büyüklere, hocaya saygı; sır tutma, diline sahip olma; vatana bağlılık, sadakat ve dua)
- İnsan uzuvlarının önemi

3. Güncel konular

- Eski-yeni karşılaştırması içine serpiştirilmiş teknolojik gelişme ve yenilikler
- Hayat pahalılığı
- Eleştiri (Günümüz gençlerine eleştiri, zenginlere eleştiri, sahtekârlara ve cahillere yönelik eleştiriler, helâl-haram tanımayana eleştiriler, bozguncu ve dedikoduculara yönelik eleştiriler)
- Çağdaş şairler ve yazarlarla ilgili yorumlar (Namık Kemâl, Tevfik Fikret gibi)
- Ülkemiz açısından birlik ve bütünlüğün önemi

1. Halk Edebiyatı Türleri

a. Fıkralar

Fıkra, genellikle gerçek hayat hadiselerinden hareketle “hisse” kapmayı hedef tutan ve temelinde az-çok nükte, mizah, tenkit ve hiciv unsuru bulunan sözlü, kısa, mensur hikâyeler olarak tanımlanmaktadır.⁵ Fıkra, yeri gelince, herhangi bir düşüncüyü örnek vererek güçlendirmek, karşısındakini ona inandırmak, tanık göstermek, herhangi bir durumu açıklamak gibi vesilelerle anlatılmaktadır.⁶ Destan anlatıcısı Behçet Mahir, anlatımda yeri geldikçe fıkra anlatımına başvurmaktadır.

Anlatıcı, Köroğlu’nun hile ile Demircioğlu’ndan kurtulduğunu söyledikten sonra, aslında yalan ve hilenin sonunun kötü olduğunu ancak savaşta, kavgada ve bazı durumlarda bunlara başvurulabileceğini söyler. Ardından aşağıdaki fıkrayı anlatır. Böylece fıkrayı sözlerine dayanak yapar, hem de Köroğlu’nun hilesini meşrulaştırır.

⁵ Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara 2000 s.566

⁶ Pertev Naili Boratav, *100 Soruda Halk Edebiyatı* İstanbul 1992 s.18

Şahın birisi diyor, ki her kim beni yalanına inandırırsa ona bir altın top vereyim. Nihayet bu Şahın sözünü duyup işitenler, herkes, gidip kendine göre bir yalan söylüyor, lâkin hiçbirinin sözüne Şah inanmıyor. Ulan diyor bu yalan, ben buna inanmam çık. E, zaten yalan, kim inansın. Delikanlının birisi duyduğu gibi, diyor aklınız sizin başınızda yok, ben Şaha öyle yalan söylerim ki Şah inanmaya mecbur ola, hele inanasın daha büyüğünü vereyim. O zaman bu delikanlı bir boş küp sırtına alıp doğru Şahın sarayına çıkıyor. Diyor: "Şahım emir buyur sizin rahmetlik peder bizim rahmetlik pederden bu küp ile bir altın ödünç almıştı, borç. Lâkin sizin peder de öldü, bizim peder de öldü. Ama küp ölmemiş, küp duruyor şimdi. Küpümü getirdim sizin pederin aldığı ödünç altın bu küpümü doldur gideyim." Küpün sahibi: "Git ulan, diyor, pis it oğlu it! Benim babamın pulu yoktu ki senin pederden pul aldı köpekoğlu, diyor, bu nasıl yalan, böyle yalan olur mu?" Diyor: "Şahım eğer inanırsan küpümü doldur, yok eğer inanmazsan altın tópu ver gideyim." Yani ne demek, yalan ise topu ver, essah ise küpü doldur. Şah bakıyor ki küpü doldurmaktansa bir topu vermek daha kolay. Daha Şah yol bulamıyor. "Al, diyor köpekoğlu al, öyle yerden benim belimi kırdın ki küpü doldurana kadar bu nasıl yalan söyledin ki kazandın, aldın, bulamadım al topunu çık, Allah şerrinden saklaya." s. 26

Köroğlu, koçaklarının hepsinin öldüğünü sanarak, kendisinin de sonunun geldiğini düşünür ve mezar gibi bir deliğe girer. Behçet Mahir de, insan her ne işlerse işlesin sonunda yerinin kabristan olduğunu söyler ve Nasrettin Hoca'ya atfedilen bir fıkrayı anlatır:

Hoca rahmetullahın başının külâhını bir çocuğun biri alır, kaçar. Hoca rahmetullah bakar, ki çocuğa kavuşamayacak. Çocuk kaçırdı külâhı. Hoca da döner kabristana doğru seyirtir. Nas, Hocanın üstüne güler. Derler: "Hoca, çocuğun peşine niye koşmadın, sen de, kabristana doğru seyirttin?" Der: "Kurban, bu çocuk külâhımı götürdü ise, ben bundan evvel bu kabristanı keserim, evvel ahir dolanır fırlanır, bir gün gelir, bu kara yere girer, burda bu külâhı bundan alırım." s.249

Köroğlu atının hastalandığını düşünerek korkar. Allah'a "kıratı benim elimden alma" diye dua eder. Anlatıcı, "Köroğlu'nun dilek dilemesi Bektaşî'nin de bir sözüne geldi" der ve şu fıkrayı anlatır:

Bektaşî'nin birisi, bir tek ineği var imiş. Günün birinde bu inek hastalanır, Bektaşî bakar, ki inek alaf yemiyor. Bektaşî ellerini açarak Cenab-ı Hakk'a dilek diler: "Hey yokları var eden perverdigâr, sen ineği elimden alma, ineğimi iyilet, vadediyorum, senin yoluna üç gün oruç tutayım!" Cilve-i Rabbani ineği sağaltır Allah, inek başlar alaf yemeye, Bektaşî sevinir, "Ben de ahdimi yerine getireyim!" der. Bektaşî üç gün orucunu tutar, vaadini yerine getirir. Dördüncü gün sabahleyin kalkar, ki inek murdar ölmüş. "Hey kurban olduğum Allah, sen beni hodak mı belledin, orucu tutturdun, ineği öldürdün. Ben de tuttuğum orucumu sayarım ramazanın içine." s.361

Köroğlu ve Demircioğlu İsfahan Şahının sarayında bir meclise davet edilir. Demircioğlu Köroğlu'na "Şah babamın divan katında bir hizmet edeyim, ki biz gittikten sonra taht-ı İsfahan'ın yediden yetmişe benim ettiğim töre, terbiye dillerde söylensin!" diyerek hizmet etmek için izin ister. Anlatıcı, bu hizmetin önemini belirtmek için aşağıdaki fıkrayı anlatır:

Zamanında bir meclise bir bey birtakım meclisi davet kılmuş. Nihayet ev sahibi olan bey, o meclis içerisinde sofranın başında taam yerken, bir pirinç deni sakalının teline değmiş, sakalının telinde kalmış, amma beyin haberi yok. Lâkin o beyin hizmetçisi beyin yüzüne bakıp sakalının telindeki pirinç denini gördüğü gibi ağasına bir rumuz atmak istiyor, diyor, ki "Ağa, gül dalına bülbül konmuş." Bey hizmetçisinden bu cevabı duyduğu gibi elini atıyor sakalına, sünetini sıғыarak o pirinç deni çıkıyor. Nihayet yanındaki bir kürt beyi bu cevabı dinleyerek, görerek gayet memnun kaldıktan sonra, kendi kendine kalbinden diyor, ki "Bir meclis de ben gelecek haftaya ben davet ederim, ben de hizmetçime öğretirim, sakalımın teline bir pirinç deni bulaştırırım, o da bu beyin dediği gibi bana da desin, bu bey de benim hizmetçimi öyle terbiyeli görsün!"

Nihayet eğer o beyi, eğer meclis bir hafta sonraya davet kılıyor. "Pek iyi!" diyorlar. Eve geliyor kürt beyi, kendi hizmetçisine diyor, ki "Oğlum, işte gördün ya o beyin hizmetçisi, öyle ağasına bir rumuz attı, ki hakikat meclis de hayran kaldı, ağa da mahzun olmadı. Gül dalına bülbül konmuş dedi. Ben de meclis geldiği zaman sofranın başına otururum. Mahsus sakalımın teline bir pirinç deni bulaştırırım. Yüzüme bakıp onun dediği, hizmetçisinin, cevabını sen de bana söyle! Yani o bey anlasın, ki benim hizmetçim de böyle hünerli. De ki ağa gül dalına bülbül konmuş. Ben de kendimi toplayayım, sakalımın telinden pirinç denini sileyim!" Hizmetçisine öğreterek "Pek iyi!" dedi.

Nihayet bir hafta tamam olup meclis kuruldu. Sofralar gelip, taamlar geldikten, yiyilip içildikten sonra pilav, ki geldi ortaya, kürt beyi sakalının teline bir pirinç denini bulaştırarak, hizmetçi zaten gözlüyor, nihayet uzaktan kürt beyinin hizmetçisi. "Ağa ağa, -dedi -sakalının teline bülbül dalı kondu." dediği gibi cemaat başladı gülmeye. Kürt beyi kızardı, bozardı. Çünkü asalet başka, tenbihat başka. O beyin hizmetçisi ezel-i ezelden asaletli, hünerli idi, ezelden hünerli, dilde hünerli idi. Lâkin kürt beyinin hizmetçisi ne bilsin! Bir tarif ile ne diye ki! İşte onun tarifi de öyle olur. s.393-394

Anlatılan fıkralar her zaman birebir anlatılan olayla ilgili olmayabiliyor. Köroğlu, Kanlı Arap'ı basıp öldürmek istemektedir. Kanlı Arap'ın başında kendi kendine konuşur "Ulan Köroğlu, ölüm nerededir, kuvvet nerededir? Ben öldüğüm gün kıyamet kopar". Son cümle anlatıcının aklına Nasrettin Hoca'nın meşhur bir fıkrasını getirir:

Hoca Rahmetullah'a sormuşlardı: "Hocam, kıyamet ne zaman kopacak?" Bu zat demişti, her sözünde bir mana vardır. Hoca Rahmetullah'ın, "Ben öldüğüm gün kıyamet kopacak." "Hoca, ya kıtlık?". "Ben aç kaldığım gün." s.465

Köroğlu, Akşehir'in ünlü güzeli Telli Nigar'a âşık olan oğlu Hasan'ın amansız bir derde düştüğünü görünce dostu at baytarı Abdurrahman Bey'e gönderirken Hasan'a "Al oğlum! Para insanların hayatında hem dosttur, hem de düşmandır" der. Bu sözün arkasından aşağıdaki fıkra anlatılır:

Bektaşî'nin birisi şöyle seslenmiş akçeye: "Ben sana tanrı diyemem akça, lâkin, tanrının gördüğü işi görürsün sen." s. 135

Anlatıcı bu sözün Tanrının hoşuna gitmeyeceğini düşünmüş olacak ki arkasından "...Cenab-ı Hak adil, kadirdir, zerre şey ile yargılar, affeder. Bahane tanrısıdır. Hakikat de öyledir" diyerek O'na sığınır.

Anlatıcı, dost düşman kavramını söz arasında kendi kendine tartışıyor ve arkasından şöyle bir fıkrayı anlatıyor:

Vakt-i zamanında delikanlının bir tanesi kahvede söylenirken "Beni şimdiye kadar kimse dövmedi, ve dövüldüğüm yoktur ve kimse de dövemez.". Kopuğun birisi biraz gönüllendir. "Bunun yumruğu taş mı, nasıl dövülmemiş, kimse dövemiyor?" diye kolluyor. Nihayet bu adam kahveden çıkıyor, geliyor işine, kolluyor bunun arkasından. Çünkü zor ile çatacak hani "Bakayım, k bu nasıl bir kahraman, ki kimse bunu dövmemiş, kimse dövemiyor bunu." Takip ederek bu adam geliyor suyuna, su suvarırken bu şernaz adam çıkıyor, suyu bendinden kesiyor, veriyor beri yana. Bu delikanlı bakar, ki su ke-sildi. Kürek omuzunda gelir, ki suyun bendinde oturmuş, suyu vermiş beri yana, gidiyor. "Selâmünaleyküm!". "Aleykümselam! Ne diyorsun?". Diyor, ki "Delikanlı su benim hakkım idi.". "Ne ulan, gözün kör mü? Ben hak mak tanımam, gevenleri suvarıyorum." "Pek iyi, -diyor -kurban, gönlün ne zaman olursa, o zaman suyumu, benim artık, ben-de bağlarsan bağla, bağlamazsan bırak git, ben gelir bağlarım. Allahaismarladık." diyor, geri dönüyor. "Gel ulan, -diyor -pezevenk! Bunun için mi kahvede diyordun beni kimse dövemez." Demek, ki her şeyi sabr ile seyretmek: ne kadar büyük bir varlığa sahip oluyor. Bırakıyor, geçiyor, gidiyor. "Gel. suyuna sahip ol! Hakikat seni kimse dövemez.". s.435

b. Hikâyeler

Behçet Mahir, fıkralarda olduğu gibi, yeri gelince, herhangi bir düşünceyi örnek vererek güçlendirmek, karşısındakini ona inandırmak, tanık göstermek, herhangi bir durumu açıklamak gibi vesilelerle hikâyeler anlatmaktadır. Köroğlu- Han Nigâr hikâyesisini anlatırken sözü doğruluğa getiriyor. Doğrulukla hareket edenin sonunun her zaman iyi olacağını söyler ve buna bağlı olarak bir hikâye anlatır. Bu hikâyede anlatılan olay birebir Samanyolu Televizyonunda Sır Kapısı programında filme çekilmiştir. Teknolojinin de bu anlatılardan yararlandığının göstergesi olması açısından dikkate değer bir örnek olduğu kanaatindeyiz:

"Zamanın birisinde, ağanın yanında, bir hizmetkâr çalışıyor. Ama, bu adam yedi sene, bu ağanın yanında çalışıyor, hakkı ile. Eğer ağa, eğer hanım, bu adamdan memnun oluyorlar. Neden memnun oluyorlar? Bu hizmetçinin eli de doğru, dili de doğru, kalbi de doğru. E, elbette, el doğru, dili doğru, kalbi doğru olan bu adamı Allah da sever, kul da sever. Lâkin, ipsiz adamı ne Allah sever, ne kul sever. Çünkü, haşa cemaatimizin şan-u şerefinden, it oğlu itin çırası, sabaha kadar yanmaz. Bir gün hanım, kocası beye diyor, ki "Ağa!" diyor, "Buyur! Hanım" diyor, "Bu adam bizim yanımızda yedi senedir çalışıyor. Evet hakkı ile çalışıyor, ama lâkin, bu herifi, bizim hakkımız budur ki everelim. Ben bu adama dünürücü dolanayım. Bu adama bir yar bulayım. Sen de keseni aç, yardım et, toyuna para dök! Bu herifin, toyunu düğününü tutalım. Bu adam da çoluk çocuk sahibi olsun. Beş on kuruş da sermaye ver, bu adam kendini idare etsin! Daha bize nökerlik, hizmetkârlık etmesin!". Çünkü, ağa da razı, hanım da razı, bu adamdan. gideyim, çermikten geleyim. Ertesi günü dolanayım dünürücü." "Pekâlâ!" Akşam oluyor hanım hizmetkâra diyor, ki "Oğlum Ahmet!" "Buyur -diyor -hanım!" "Oğlum -diyor -yarın arabayı koş, bizi çermiğe götür!". "Baş üstüne hanım, iyi olur".

Bu adam, geceden tebdilini görüyor. Sabah açılıyor. Arabayı koşuyor, hazırlıyor. Geliyor hanıma diyor, ki "Hanım, araba hazır; buyur!". Hanım ise, komşulardan iki üç tane de gelin kız alıyor maiyetine. Doğru gidiyor çermiğe. Nihayet bir yeşillik üzerinde, bu adam arabayı eğliyor. Diyor ki "Hanım, ahan bu gök çimen üstünde çadır kurayım!" "Ha oğlum -diyor -kur!" Bu adam arabaların üzerinde çadırı indiriyor. O gök çimen üstünde çadırı kuruyor hanımına. Kadın ise, çadıra girip oturuyor. Nihayet, yemeğini, sabah yemeğini, kahvaltısını yiyor. Üzerinde olan emaretini, altınını, bileziğini, neyi varsa, bütün açıyor mendiline bağlıyor, çıkın; ufak çekmeceye koyayım derken, meğer göğsüne, koynuna sokuyor. Çıkını, bu kadın, koynuna soktuğunu bilmiyor. Hayalleniyor, zannediyor, ki çekmeceye koydum. Asıldan görmüş adamlar, eğer üzerinde olan emareti, eğer kolunda olan emareti nihayet çermiğe, yahut sığağa götürmez, yahut bir iyi yere. Neden, kimse görüp heveslenmesin bir, olur, ki benden yoksul adamın hayali olursa, gidip de kocasının yakasını tutmasın. Ezeli ezelden gider beyler dillerde söylenir. Hikâyelerimizin yeri geldi sarf ediyoruz. Demiş ki:

Hizandan azmanın para geçse eline

Mühür bende diye Süleyman olur

Hizandan azmanın para geçse eline

Çıkar tenhalarda kahraman olur.

Bir adam asilzadeli olmalı. Şimdi, bu hanım emaretlerin çermik suyu zay etmesin diye, mendile koydu. Biliyor, ki çekmeceye koydum. Meğer çekmeceye koymuş. Çadırdan çıktı, gelin kız ile, hizmetçisi olan Ahmet'e döndü, ki "Oğlum Ahmet!¹¹ "Buyur hanım!". "Oğlum, biz gidiyoruz. Bak, emaretlerim, altınlarım, mendil ile çekmece içindedir. Oğlum, mukayyet ol!". "Hanım, korkma git! Ne olur ki senin emaretin! Ben burdayım". Kadın çadırdan biraz ayrılırken, meğer, haşa cemaatimizin şan-u şerefinden, mal otlamış, tezekler, yaban tezeği, bir galhan kadın gördüğü gibi, ayağı ile vurur vurmaz tezeği kaldırdı. Geri döndü çadırına doğru "Oğlum Ahmet, şu tezeklerden devşir de, ocağı yak! Biz çermikten çıkana kadar, pilavı deme koy!" "Hanım, kurban olayım! Sen zahmet çekme, eğilip tezeğe elini vurma! Ben toplarım, Hanım, sen yoluna git!". "Oğlum, bir şey olmaz. Bak buralarda dolu kuru tezekler. Topla!" Hanım tezeği attı hizmetkâra doğru. Hizmetkâr özür diledi. Meğer, eğilirken, o koynuna soktuğu çıkın, yere düştü; hanımın haberi yok. Hanım bilir, ki çekmeceye koymuş. Hizmetkâr da biliyor, ki hanım çıkını çekmeceye koymuş. Meğer, etrafta bu köyün nahırı mallarını otlatıyor. İneğin birisi, gelip, haşa cemaatimizin şan-u şerefinden, o çıkının üzerine pisledi. Çıkın kaldı mayısın altında. Bu adam etraftan yaban tezeği devşirerek, çadırın yanına taşları çevirdi. Bir ocak kurdu, yaktı tezeği. Hanım çermikten çıkıp, yani gelene kadar, bu adam pilavı deme koydu.

Vakit öğleye geldi. Hanım geldi çermikten. "Oğlum Ahmet!". "Buyur hanım!". "Oğlum, yemeğin hazır mı?". "Evet hanım, hazır!". "Pekala, doldur getir oğlum!". Bu adam pilavı doldurup, çadıra, içeri götürdü. "Buyurun hanım!". Hanım ise, götürdüğü misafirler ile, çevirdiler sofraya, nihayet yiyip içip, karınlarını doyurdular, "Oğlum Ahmet, bize bir kahve pişir!". "Baş üstüne hanım!". Bu adam bir de bir kahve pişirdi, götürdü. Bunlar kahvelerini içtikten sonra, "Oğlum Ahmet!". "Buyur!". "Oğlum sen de git çermikte çim yıkan gel. Artık, arabayı koş gidelim!". "Pekala hanım". Bu adam çermiğe gi-

der gitmez, hanım açtı çekmeceyi, ki emaretlerini taka aynına. Öyle açtı, ki çekmecede mendil yok. Yanında olan misafirlerine dedi, ki "Bu adam doğru adamdır. Yedi senedir evimde evlat gibi bakarım. Bu da bana ana nazarında bakar. Bu adamın eli de doğrudur, dili de doğrudur, kalbi de doğrudur. Olur, ki benim bu emaretimi, bu adam cebine koydu. Baksana yok çekmecede". Hanım hiç merak etmedi, ki bu altınlarım, bu adamın cebindedir; gelir verir.

İki saat sonra bu hizmetkâr geldi çermikten. Hanım dedi, ki "Oğlum Ahmet". "Buryur -dedi -hanım". "Benim altınlarımı, sen mi, mendille, çekmeceden aldın, cebine koydun?" Meğer bu adamın haberi yok. "Hayır, -dedi -hanım. Benim ne elim var ki çekmeceni açayım. Neye alayım ki?". "E, oğlum yoktur -dedi -çekmecede. Elbette bunu sen almadın. Daha kimse yok, bu çadırı sana teslim ettim, ya kim aldı?". Bu adam durdu başladı düşünmeye, Hanım dedi, ki "Oğlum, benimle şaka yapma! Koynunda ise ver emaretlerimi! İşte bak, seni çırak edeceğim". Bu adam dedi, ki "Hanım, vallah ne benim senin emaretinden haberim var, ne el atmışım çekmecene. Bende değil hanım". Nihayet, hanım, buna, bu hanıma mide kabardı. "Koş -dedi -başını yesin, arabayı!" Arabayı koştu bu adam. Ama, lâkin, bu adam gayet mahcup oldu. Neden? Hanımın yanında olan. Allah görücü, bilici, benim haberim yok. Lâkin, hanım da bana bühtan etmez. Bunu ben de iyi bilirim. Hırsız, ben bu çadırın önünde, hırsız da gelip götürmedi. Bu emanetler nice oldu. Bu adam, alıp vere vere, nihayet, şehre kavuştu akşam.

Akşam oldu. Hanımın kocası gelip baktı, ki hanımın vaziyeti vaziyet değil. "Hanım hayır haber?". Dedi: "Gel gel, bak! O sadıkane olan adamımız, bugün benim emaretlerimi çalmış, vermiyor". Sesledi: "Oğlum Ahmet! Getir ver hanımın altınını, bileziklerini! Oğlum, yarın seni dünürücü dolanacak. Sana da ben hayli sermaye vereceğim. Oğlum seni everip, çoluk çocuk sahibi edeceğim.". Dedi: "Ağa, bende yok! Elim kinisin, el vurduğum yok". Nihayet , ağa da biraz yalvardı. Baktı, ki bu adam vermiyor, yok. E, yok bunda, neyi versin? Dedi. ki "Oğlum, eğer sende değilse, Müslümana düşer yemin, gel seni götürüyüm hakim huzuruna, yemin et almadığına! Ben de vazgeçeyim!". Dedi: "Ederim ağa, ederim, götür!". O zaman, bu ağa hizmetkârını, hakim huzuruna çıkardı. Hakime dedi, ki "Bu adam yedi senedir yanımda. Lâkin, hanımın, dünyanın çermikte çadır içinde emaretlerini alarak inkar ediyor. Şimdi bende değil diyor. Bunda olup olmadığına yemin et". Hakim dedi, ki " Oğlum, abdest alırsın, Allah'ın ismine yemin edersin. Yok canından korkuyorsan, neddin ise ver! Yok, haberin yoksa, yemin et!". Bu adam dedi, ki "Ederim hakim bey ederim. Bende değil". Abdestini alarak, üç adım hakimın kürsüsüne gelir gelmez, çünkü Cenab-ı Allah hiçbir ülkemizi ne alimsiz ne hakimsiz ne de hekimsiz etsin. Haklıyı tanıtmak için, haksızı tanıtmak için, adalet kürsüsü tanıtıyor, haklı ise haksızı hakimlerimiz tanıtır. Bu adam haberi yok. Adalet kürsüsüne yakın gider gitmez, üç adım kaldı hakimın yanına kavuşa da yemin ede, öyle baktı, ki tavanda, işte sözü beyler Koroğlu'nun üzerine getiriyorum, tavanda bir batın kılıcı, indi ağanın başında bir karış kalarak, başladı titremeye. Meğer bu hizmetkâr yetişmiş bir adam, baktı ki ben yemin etsem bu ağam bir derde gelecek. Çünkü batın kılıcı budur. Çeker mi? Hayır; yok. Bir gayri hakka yemin ettiriyor, iftira ha, benim bu ağam bir derde gelecek, yahut işi aksi gidecek. Ya bu devletten yoksul düşecek, ya bir derde düşüp hekime verecek parayı. Batın kılıcı başında titriyor. Geri çıktı, kılıç yukarı kalktı. Bunu bu oğlan görüyor. Ne hakim görüyor, ne ağası. Hakim diyor, ki "Oğlum, gel yemin et". Oğlan üç defa yelteniyor, üç adım kalıyor, adalet kür-

süsüne, kılıç ağanın başında titriyor. Geri çıkıyor, kılıç kalkıyor. Meğer bu adam ağanın ekmeğini yediğine, kendi kanına kıyıyor da, ağaya bir ziyan geldiğini istemiyor bu adam.

O zaman hakime diyor, ki "Efendi benim çıkından haberim yok. Lâkin, ağama söyle, bu parayı ödeyene kadar kaç sene çalışayım, bu parayı ödeyeyim!", O zaman, hakim dönüyor ağaya, diyor, ki "Babacığım, hırsız mı bu adam?". Lâkin, o zaman, ağa dedi, ki hakime, "Yedi sene bu adam çalışırsa eğer, ben hanımın emaretinden vazgeçerim. Bu parayı ödemiş olur." Hakim döndü, bu adama, dedi, ki "Oğlum, baksana ağa sana yedi sene çalışırsa, parasız, bu parayı ödemiş olur, ne diyorsun?". O adamsa, "Baş üstüne -dedi -hakim bey! Yedi sene daha çalışayım, ben bu parayı ödeyeyim de. ağam bana yemin verdirmesin!".

Bunlar, ki birbirleri ile kavli karar kıldılar yine bu adam ağa ile beraber geldi ağasının evine. Evden içeri girer girmez, hanım döndü, ki "Ağa ne yaptın?". Ağa döndü hanımına, ki "Hanım, evet bu adamda. Ama yeminden korktu, yemin etmedi. Yedi sene bu parayı ödemek için yanımda parasız çalışacak. Ben de, sana yine emaret de alırım, altın da alırım, bilezik de alırım". Hanım da razı oldu. Şimdi, bu adam başladı, parasız, yine çalıştığı ağasının yanında çalışmaya.

Çalışa çalışa, aradan bir sene geçti beyler. Ayni, yine hangi ayda seyrine gitmiş ise, o ayda, yine hanım döndü, ki hizmetkârına, ki "oğlum Ahmet!", dedi: "Buyur hanım!". "Oğlum, geçen sene seyre gittimse de, lâkin o çermik, emaretlerim kaybolduğuna, biraz keyfimi kaçırdı oğlum. Bir de arabayı koş da gidelim!" "Baş üstüne hanım!". Bu adam arabayı koşup, doğru araba ile beraber, bu hanım da komşularından, gelinden kızıdan, birkaç misafir alarak, bu adam çermik yerine gider gitmez, ayni, yine o çadır kurduğu yere geldi, dayandı.

Bu adam kendi kendine dedi, ki "Geçen sene, ben burada çadır kurdum. Ama, bu çadır kurduğum yer, beni bir bühtana getirdi. Ben yine aynı bu çadırı burada kurarım. Arabayı eğledi, hanımına dedi, ki "Hanım!" dedi: "Nedir oğlum?" Hanım, ahan burada çadırı kurmuştum. Bu kurduğum yerde, bir iftiraya geldim. Ayni, yine bu yerde kuraçığım. Bakalım, Allah'tan hayırlısı!" Hanım güldü. Bu adam çadırı kurdu yine orda. Hanım ise içeri girer girmez, eğer koynundaki altınlarını, eğer koynundaki bileziklerini, her ne kadar emareti var ise açıp, mendile bağladı; hizmetkârını sesledi. "Oğlum Ahmet!" "Buyur. -dedi-hanım!" gel çadıra!" bu adam girdi çadıra. Dedi: "Oğlum, bak aha bak elimle çekmeceye koyuyorum. Yine geçen sene gibi, deme. Bak gözünün önünde, kaybolursa karışmam!" dedi. "Hanım aç mendili benim yanımda, birer birer benim elime say, teslim et! Yine çermikten gel, teslim al!" hanım tekrar mendil açtı. Her neyi varsa, bu adama birer birer sayıp, gözünün elinde bu adama teslim etti. Bu adam mendili düğleyip, eli ile çekmece içine koydu: "Hanım çadırdan çıkarak, misafirleri ile beraber, yine çermiğin yoluna yürür yürümez, meğer bir sene evvelki eğildiği yere geldi. Hanım, aynı ineğin gübresi, bir seneden kalmış, o yerde kurumuş; hanım ayağı ile vurması ile, tezek attı bir yana, eğildi tezeği almaya. Baktı, ki tezeğin altında bir mendil sarılmış. Eğildi, mendile el atması ile, mendil dağıldı. Baktı, ki emaretler parlıyor.

Çünkü, malum a, altına kırk sene de kalsa bir şey olmaz, yine altın. Hanım, nasıl emaretlerini yerden aldı ise, o tezeğin altından çıkan emaretlere baktı, ki kendi ema-

reti, kendi bileziği. O zaman hatırına geldi ki ben bu mendili çekmeceye koymamışım da, koynuma koymuşum. Burada eğildim. Demek burada düşmüş bir sene evvel". Hizmetkârına bağırdı, ki "Gel oğlum gel; -dedi- hele gel!" hizmetkâr seyirtti. "Buyrun hanım!" "Oğlum gel itiğimi buldum". "hanım nerede?" "Aan bak, aan!" Hanım birer birer saydı, ki aynı kendi malı, bir sene evvelki kaybettiği kendi malı. Hizmetkâr da sevin-di. Dedi: "Hanım, sen de doğru, ben de doğru. Cenab-ı Allah ne senin malın kismetten çıkartmış, ne de benim hulusumu kaybetti. İşte itiğin buldun. Onları da teslim et bana!" dedi: "Oğlum, bunlar senin malındır!". "Yok yok, hanım, ver bana!" Aldı getirdi. Onu da çekmeceye koydu bu adam. Hanım gitti çermiğe. Nihayet yıkandılar çıktılar.

Bu adam da , yine etraftan tezek götürerek, hanım gelene kadar, yine pilav deme koydu. Hanım, misafirleri ile çermikten çıkıp çadıra geldi, "oğlum Ahmet!". "Buyur hanım!". "Yemeğin hazır mı?". "Evet hanım hazır.".Dedi: "Bir doldur, getir oğlum!". Hanım seviniyor. Çünkü, neden? Yitik bulundu. Bu adam yemekleri getirip, hanımın kar-nını, misafirleriyle, doyurdu. Dedi: "Oğlum, sen de git, çim gel! Artık, arabayı koş gide-lim!". Bu adam da, gidip çermiğe yundu, yıkandı; çıktı geldi. Arabayı koştular. Gerisin geri, hanım araba ile geri döndü.

Akşam oldu, geldi hanesine. Akşam hanımın kocası geldi, ki hanımın yüzü şadı-man, hanım keyifli. Dedi: "Hanım, inşallah bu yılki çermiğin iyi." " Gel ağa gel!". "Ge-çen seneki yitirdiğim emaretlerimi de buldum.". "Nerede?" "Yine aynı o yerinde.". Ha-nım başladı kocasına izahat etmeye. Neyi? Dedi. ki "Ben mendile düğleyip çekmeceye koydum biliyorum. Meğer koynuma koymuşum. Çadırdan ayrılarak bir tezeğe ayak vurdum. Ahmet'e bağırdım, ki oğlum bu tezekten gel götür! Çıkın oraya düşmüş. Ben gittikten sonra, bir hayvanın biri gelip, inek, üzerine pislemiş, o mendil kalmış mayıs altında. Aynı, yine bu adam oraya çadır kurarak, ben de ordan ayrıldım. O tezeğin yan-ma gider gitmez, ayağımı vurdum. İşte yitirdiğim emaretim, tezeğin altından çıktı." Ağa durdu. Hizmetkârı sesledi. Dedi: "Oğlum, senin ki bu paradan haberin yoktu, niye yemin etmedin oğlum?". Dedi: "Ağa. bunu anlamak için. hakimın karşısında, nasıl, ki beni mahkemeye çektin ise, yine götür beni o hakimın karşısına. Orda anlatayım!". "Pekâlâ".

Bu adamın önüne düşüp ağa, doğru hakimın karşısına götürdü. Aynı, bir sene evvel-ki olan hakimın. İçeri girdiler. Ağa selâm verdi, oturdu bir yana. Hakime dedi, ki: "Efen-dim, bir sene evvelki bu adam, hanımın emaretlerinin haberi olmadığını yeminden kork-tu. Eğer sen, eğer ben, dedik, ki bu adam hırsız. İşte, çalmış,; korkusundan yemin etmi-yor. Lâkin emaretlerimiz bu yıl bulundu." Çünkü ne çeşit olduğunu, ne çeşit yittiğini, ağa da-hakime izahat etti. "İşte, bu adama sordum, ki madem haberin yok idi, niye ye-min etmedin? Dedi, ki hakim karşısına götür, orda söyleyeyim. Şimdi getirdim huzur-i divanınıza. Bu adamın ifadesini alın!". O zaman, hakim o hizmetkâra dedi, ki "Oğlum gel ileri!". Git ileri bu adam.. "Oğlum -dedi -bu emaretlerden haberin ki yokdu, niçin ye-min etmedin?". Dedi : "Hakim efendi, bana ki abdest aldır-dın, adalet kürsüsüne üç adım kalarak, öyle baktım, ki ağamın başında, tavandan bir kılıç titriyor. Ben kendimden korkmadım. Çünkü, bende bir şey yok. Ağanın bana bi gayri hakka yemine çektiriyor. Ağamın işi eğri gitmesin, yahut da varlığı dağılmasın, yoksul düşmesin, ağamın ekme-ğini yemişim. Ağama kıymadım, kendime kıydım. Onun için çalışmaya karar verdim. De, yemin etmeye karar vermedim. İşte, bu sebepten yedi sene çalışmaya razı oldum;

ağamın bir tüyüne ziyan gelmesin." O zaman, hakim bu adama aferin diyerek "Aferin oğlum! Hakikatte böyle adamlar, daima dünyada adı söylenir!". Ağa da razı oldu. Hakim dedi, ki "Oğlum, o bulunan emaretler senin hakkındır." Dedi: "Beyim, bende o yiten emarete gözüm yok. Onu da ağama bahşettim. Lâkin, bir sene çalıştığım hakkı alırım.". Ağa, sevine sevine bu adamı alıp doğru geldi eve. Ertesi gün, hanım dünürücü dolaşarak, bu adama ayar bir kız bulup, ağa da bu adamın toyuna, pulunu harcayarak, bu adamı ev bark sahibi, çocuk sahibi etti. Hayli bir sermaye de verdi bu adama.

İşte azizim batın kılıcı dediğim. Bu da neden? Bi gayri hakka bir adama bühtan edersin, muhakkak işin böyle şin gider". s. 89-96

Behçet Mahir, halk arasında sıkça anlatılan kıssadan hisse tarzı hikâyelere fazla yer verir. Hocalara, büyüklere karşı saygılı olmanın gereğini anlatırken aşağıdaki hikâyeden yararlanır. Hikâye üniversite ortamında ve öğrencilerin de huzurunda anlatıldığı için, anlatıcı onlara söylemek istediğini bir hikâye aracılığı ile söyler. Babasının "sen adam olamamış" sözüne içerleyip paşa olan ve babasını huzuruna çağıran kişiye babanın "Ben sana paşa olamazsın demedim, adam olamazsın dedim" sözleriyle özetlenebilecek hikâyeyi ayrıntılı bir şekilde anlatır.

Bir devrin zamanında büyük bir adamın evlâdı biraz acizlik ederken her vakit babası. "Oğlum adam ol, sen adam olamazsın, senin bu kafan adam olmaz." Deyip seslenirken çocuğuna, çocuğun izzet-i nefesine dokunur babasının bu cevapları, her gün söyler. Babasının sözlerine darılan bu genç okumaya devam eder. Nihayet ilerler, büyür. Bir büyük, bir paşa rütbesine geçer, bir paşa olur. Bir makama oturduğu zaman da yaveri gönderir, ki "filan mevkide, filan adamı karşıma getirin!" der. Tabii rütbe getirtir. Yaver gelir, bu gencin babasını sorar. Bulur. "Buyurun efendim, paşa sizi istiyor." der. Emre ne lâzım? İtaat lâzım, hürmet lâzım. Kanunu kanun bilmek, devleti, milleti, millet bilmek her insanın şerefidir. "Baş üstüne!" diyen bu ihtiyar, yaverin önüne düşer, nihayet saraya çıkar. Makamdan içeri girer, ki kendi evlâdı, bir makam sahibi, mesleki olmuş. "Buyurun -der -baba!". Yavere "Çıkın dışarı!" der. "Sen bana her vakit seslenirdin, oğlum adam olamazsın, sana adam ol sen adam olamazsın, deyip senin bu acı sözlerine karşılık ben de okudum, gör, ki nasıl adam oldum. Bana olmazsın diyordun, gördün mü benim nasıl adam olduğumu. Ya ben adam olamıyordum?" deyince, ihtiyar güler. "Niçin güldün bey baba?" der. Der, ki "Oğlum, iyice cüdam olmuşsun, adam olamamışsın. Yine söz benim, yine diyorum sen adam olamamışsın. Eğer adam olaydın, sen gelirdin benim ayağıma beni görmeye. Ben bir senin baban olduğum için beni senin ayağına getirdin. Şimdi sen adam olmuş musun?" deyince bu genç düşünür: "Ula hey vah, hakikat hal söz benim babamınmış. Öyle ya, eğer ben adam olamamışım. Söz yine babamın sözü imiş." Kalkar babasının elini öper.

Behçet Mahir, yakın tarihimize ait tarihi olayları hikâyeleştirerek anlatır. Atatürk'ün kurtuluş savaşında gösterdiği üstünlükleri ve devlet adamlığı ile ilgili yorumlar yapar. Kendisinin yaşadığı Erzurum ve civarında geçen bu olayı dedesinden duyduğunu söylemektedir:

Ey yiğit, ölme et ki sen öldüresin. Düşman seni basmasın, sen düşmanı basasın. İşte seslenenler öyle seslenmiştir. Lâkin bunu da kendi babamdan işitmiş, duymuşumdur:

Duyduğum cevap. Evet. 22 Aziziye tabyasında, 72 muharebesinde, 93 evvel 72'de. Kurt Paşa cübbesini sağ koluna sarmış, kılıç elinde, askerin önünde Hamam Deresi'nde. Aziziye Tabyası'ndan aşağı Hamam Deresi'nde. Yani Deve Boynu sınırında benim bu ulu dedem sap arabanın üstünde yüklü, Hamam Deresi'nde öküzleri açmış, araba öylece yol üstünde sap dolu kalmış, işte bu aylarda harman zamanında Kurt Paşa. Muhtar Paşa, Rus'un gelen güllesine karşılık "Oş!" diyerek, gülleye karşılık kılıç çekip seyirderrek, lâkin düşmanın güllesi sağa sola, kayalığa vuruyormuş, arkasındaki askere şöyle seslenmiş o paşa. "Korkmayın yavrularım, korkmayın kuzularım, korkmayın evlâtlarım, görelim ne yapabilir, görelim bir yapamaz, yürüyün oğullarım!" diyerek askerin önünde Hamam Deresi'nden düşmanı sürerek, Kötek'e kadar sürmüş. İşte böyle emirlerim üstümüzde olursa, eğer böyle kahraman paşalarım olursa eğer, elbette ki üstün oluruz, elbette yeneriz, yenilmeyiz. Hele kuvvete bak! İşte benim ulu dedeme, dedem babama söylemiş. "Böyle gözüm gördü, o zat rütbe bir kolunda, kılıç elinde gelen düşmanın güllesine karşı baş açık yürüyerek arkasındaki askere kuvvet verip ilerleyerek gittiler." İşte biz de ele alalım, kanımız, imanımız, canımız bir olsun. El ele, dar günde, vererek bir kan olalım, bir el olmak bize lâzımdır. İşte bunun için hakikat hal tarihlere yazılmış bu kahramanların ebedi ebet isimleri ölmez. Her vakit seslenir, lâkin asırlar geçtikçe bunların adları söylenir, unutulmaz bir davadır. İşte bunlardan sonra gel gelelim, ki gözümüzün gördüğü, hepimizin bildiği, işittiği bir haldir. Düşman iki yaşındaki ufak çocuklarımızı İzmir şehrinde sövelere çakıp acaba ne yaptı? Bu iki yaşındaki yavru bebekler, intikam alma, bu sövelerde çakılı bebeklerimiz, lâkin Cenab-i Allah üzerimize bir sebep vererek işte Atatürk ordunun üzerinde düşmandan intikam alarak bu zayıflayan Türk milletini bir daha tazedend dünyaya kavuşturdu. Yavrularımızı, sövelerde çakılı idi, kurtardı. İşte böyle kahraman kumandanlar olursa eğer hiç sarsılmayız, daimi ilerleriz. İşte insanların yiğitliği orda belli olur masa başında bağırmadan, meydanları yıkmadan ne çıkar! Yiğit isen cepheye yiğitlik et, bileyim, ki o zaman yiğitsin. s.471

Anlatıcı, aklın insan için önemini anlatmak için yine bir hikâyeye başvuruyor.

Sultan Mahmut mekan, hele bunlar biraz gitsin, şöyle dilime geldi, ki işte sözün arasında sözü izah etmeye tekellüm geliyor, misal geliyor, iyi dinle efendi, derdine deva bulmak için tebdil-i kıyafet İstanbul içerisini dolandırken bir ihtiyar adam büyük bir mağaza önünde oturmuş, bir ufak çekmece yanında, hal, gelen giden bunun elini öpüyor, danışıyor, para veriyordu. Nihayet vezir ile beraber gelip selâm verdiler. Tebdil-i kıyafet, ne bilsin padişahdır; biri vezir. "Aleyküm selâm, derviş babalar!". "Dinlenmeye müsaaden var mı?". "Hay hay buyurun!" Oturup dinlenirken işaret verdi Sultan Mahmut, vezir, bunu, içerisindeki ne olduğunu çözmek için. "Baba can önündeki çekmece, mağazan boş. Bu saltanatlı olan bir yerde, böyle bir şey, sattığın görükmüyor. Nedir burda senin de işin, bize anlatır mısın? Biz bir aciz dervişhanız, artık bize de böyle haller lâzım." İhtiyar dervişlere güle güle "Şu gördüğün halk altın satıyor, -dedi -bak halı satıyor, emaret satıyor, ben de akıl satıyorum. Benim sattığım varlık kıymetli, onların sattığı altın, emaret mi kıymetli?" deyince vezir durdu. Bunu hepimiz iyi biliriz, ki dünyanın en kıymeti nedir? Akıldır. Altını da akıl kazanır, her şeyi akıl kazanır. Evet baba, seninki kıymetli. "Ha, işte ben de akıl satıyorum, ki gelen giden halk benden izahat alır, benden bir akıl alır, fikir alır, ona göre iş yapar.". "E, biz de muhtacız baba! Bize de bir akıl satar mısın?". "Evet, satarım. Akıl var bir altın, akıl var kırk altın. Han-

gisini istersin?". E vezir baktı, ki hakikat her ne iş olursa, olsun; hakikatini dimağına al. Demin dedim, hakikat tadını tat! s.432

Behçet Mahir, Süleyman peygambere atfedilen bir kıssayı anlatır:

Davutoğlu Sultan Süleyman İfriti gönderdi, ki "Ak serçeyi çağırın!". Geldi İfrit, ak serçe dışisinin yanında çırpışıyor. "Buyurun ya kuş, Süleyman seni istiyor!". "Ben de bugün Süleyman'ım." deyip de kanatlarını birbirlerine çırparak dışisinin yanında sıçradı. İfrit geri döndü, geldi Davutoğlu Süleyman'a. Bu tebliği haber verirken o zat-ı muhterem "Kim var idi yanında?" sordu. "Dışisi var idi". "Olur, -dedi -dışisinin yanında bugün de, Süleyman olsun, zararı yok" dedi. s.490-491, s.579

Anlatıcı, destanın Kızıroğlu Mustafa Bey-Afganistan-Gürcistan kolunu anlatırken Kızıroğlu Mustafa Bey'in Afganistan hükümdarının kızını istemesini evvel ü ezelde yazılmış olarak değerlendirdikten sonra, yazılan yazının değişmeyeceğini bir kıssa ile anlatır:

Yazan kâtip nasıl bu yazıyı yazmış, acaba ne demek istedim? Şöyle sesleniyorum, açıklayalım mealini: Kaptanın biri kırk sene kaptanlık etmiş, kesesi güverteden suya düşmüş. "Getirin hortumları ulan, keseyi bıraktık denize!". Hortumları giyinip, elbise-lerini, kendisini geminin bacasından su içine atan kaptan suyun içerisine varırken bakıyor, ki bir ihtiyar adamın elinde kese. "İnme, inme Recep Ağa, al! Al kaptan al keseni, çık yukarı!". Bakıyor, ki elinde bir kalem kağıt yazıyor. "Ben ahval-i ezeldeki yazıları, nihandan cihana gelen erkeği kadına, kadını erkeğe yazarım; atarım suya, bu yazı bozulmaz. Kudret ve kuvvet sahibinin eliyle yazılan yazı bozulmaz. Benim yazım da kimdedir? Aha şimdi sıra, nöbet sana geliyor." deyip. "Bağdat diyarında eskici Recep Ağa'nın kızı nihandan cihana dokuz gün sonra gelecek, o büyüüp sen de onu alacaksın -deyip -ahan yazdım, attım!". İşte kaptan bunu tecrübe edip de hakikat hal dediği maharetler bir bir çıkıp nihayet o çocuğu vurup, yirmi yıl sonra çocuk dolanıp fırlanıp o kaptanın başına gelip bir yatak içerisinde kadının göbeğinde yara yerini gören kaptan, "Sana erkek eli değmiş mi?" deyip, kadın başına geçen kıssayı anlattıktan sonra, "Amenna -deyip -hakikat yazılan yazı bozulmaz. Yirmi yıl evvel seni öldürmeye kast edip gittim., öldü diye bıraktım. Lâkin yirmi sene sonra yine geldin, beni buldun.". İşte hakikat budur, ki ahval-i ezelden yazan kâtipler o yazıyı kimse bozamaz. s. 444-445

c. Atasözleri

Atasözü, Türkçe Sözlük'te,⁷ "Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş söz" olarak tanımlanmaktadır. Atasözü, halk edebiyatı türü olarak, düz konuşmadan bağımsız değildir. Atasözünün söylenmesi için belli bir vesilenin çıkmış olması gerekir. (Boratav 1982:120) Boratav, atasözlerini iki kümeye ayırır: Asıl atasözleri ve atasözleri değerindeki deyimler. Asıl atasözlerini "Bir yargıyı ya da bir gözlemi kapsayan atasözleri"; atasözü değerindeki deyimler ise, günlük söz kalıplarından güç olduğunu söylemekle birlikte atasözlerine çalan yönü, daha uzun oluşu ve daha az kullanışları gibi özellikleri yönleriyle tanınabileceğini ifade eder. (Boratav 1982:122) Söz arasında düşünceye netlik kıtan, söze güç kazandıran atasözleri ve deyimleri söz ustalarının bolca başvurduğu bir yöntemdir. Köroğlu Destanı anlatımını

⁷ Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük 1988

gerçekleştiren Behçet Mahir de bundan sıkça yararlanır. Bu bakımdan eserde yüzlerce atasözü ve deyim yer almaktadır. Boratav, bir yargıyı, ya da gözlemi kapsayan atasözleri; dolambaçsız, açık bir öğüt, akıl verme, ya da yasaklama içeren atasözleri; fıkra edası taşıyan atasözleri olarak üç kümeye ayırır. Behçet Mahir'de üç kümeye ait atasözleri bolca kullanılmıştır.

Mücevher kadrin sarrafıyı bilir. s.7 s.361;Meşe sakalsız olmaz. s.7;Pancarı kim yer, her vakit naçar yer. s.8;Dadananla kuduran bir olur. s. 8;At seyirdir, yiğit övünür; kılıç keser, kol övünür. s.14. s.83, s.402, s.453, s.460;Evvel ölç, sonra biç. s. 49 ;Kelhan at yarışta birinci gelmedikten sonra, onun kelhan olduğunu kim tasdik edebilir? s. 51;Âdem âdem olmaz aşlanmadıkça/Ağaç bar vermez aşlanmadıkça. s. 56;Kör, Allah'a nasıl bakarsa. Allah köre öyle bakar. s. 56;Çağrılan yere erinme, çağrılmayan yere de hiç görünme ! s. 63;Yazılan yazı hiçbir zaman bozulmaz. s. 72;Sahavet kapısından büyük kapı yoktur. s. 75

Adam odur, ki bir adamın dar gününde el tuta. s. 81;Yiğitlik dokuz, sekizi fent; da-ima fent ile dolar. s. 83;Bir dalda bir gül olursa, kokulu olur. s.106;Her zamanın bir devri, her devrin bir zamanı olur. s. 108;Bağdat gibi şehir, kardeş gibi yar olamaz. s. 129;Dert çeken derman bilir, dert çekmeyen ne bilsin. s.132;Çok yaşayan çok bilmez, çok gezen çok bilir. s.132, s.303;Tarife arif ister, tarif, arif olmazsa, yüz defa tarif etsen, yine der, ki, "Ne dedi, hiç anlamadı".s.132;Güzellerin mirashoru çok olur.s.137;Bir elmaya kırk el uzanır, herkes elini uzatır o elmaya, amma, kısmeti olan alır, kısmeti olmazsa alamaz.s.137;Hırsla oturan küskünlük ile kalkar, hırsla oturan zararlar kalkar. s. 140;Pireye hırs edip, efendi yorganı ateşe verip yakma. s. 140;İlmin başı sabırdır. s. 140;Dudu kuşu, kemiği ölçer, biçer sonra yutar. s. 143;Ölçmeden biçersen, ya uzun gelir, ya kısa. s. 143;İnsan insanın rahmanıdır, insan insanın şeytanıdır. s. 154;Yüksek dağın yüksek dumanı vardır. s. 169;İyileşir kılıç yarası, iyileşmez dil yarası. s.169, s.329;Acının kahrını çekmeyen ne bilsin, balının kadrin ! s.199

Yoksulluk görmeyen adam. ne bilsin malının kadrin ! Cefayı çekmeyen âdem ne bilsin, sefanın kadrin! s.199;Yoksulluk ateş bir gömlektir, her vücut giyemez, her vücut da, giyse dayanmaz. s.200;Fala inanma, faldan geri kalma. s.201;Kadını gösteren saçtır, erkeği gösteren bıyık. s.201;İyiliğe iyilik etmek adem kârıdır, kötülüğe iyilik etmek arif kârıdır. s.211;Başın selâmet istiyorsan, diline sahip ol ! s.211;Dildir adamı yader, dildir adamı yad eder. s.215, s.313, s.378;Çobansız davar otlar mı? s.221;Dost uyur, düşman uyumaz. s.234, s.297;Bir adamın dilinden çıkan, bin adama duyulur. s.236;Gönül ne kahve ister, ne kahvehane; gönül ahbap ister, kahve bahane. s.240, s.303, s.364;Her vakit vardan fayda olur, yoktan ne fayda olur? s.244;Suda balık pazar olmaz. s.259;İki güreşenin biri yıkılır. s.270;Bir hanımı hanım eden evinin cariyesidir, ağayı ağa eden kapının hizmetçisidir. s.278;Hırs ile oturan zararlar kalkar. s.282;Her horoz, kendi çöplüğünde öter, karganın cücüğü bile kendine şahin kuşudur. s.289;Benlik ile giden adamın ahiri, akıbeti bataktır. s.289;El mi yaman bey mi yaman. s.289;Nice bin bilersen bir bilmeyene yine danış. s.292;Çok bilen çok yanılır. s.292;Eşkere giden elçiye zeval yoktur. s.306;Bana değmeyen heyeye bin yıl yaşasın. s.310;Er evlenen döl alır, er yola çıkan yol alır; veresiye mal satan avuç ile yer alır. s.313;Yatan aslandan ise, gezen tilki hoştur. s.315, s.341, s.411, s.476, s.503;Zengin arabasını dağdan aşırır, garip yiğit düz ovada şaşırır. s.366, s.400;Tek adam tekin olmaz. s.331;Geçmez akçe ile kötü söz her vakit sahibinindir. s.337;Söz var, ki canlıdır, söz var, ki cansızdır. s.339;El-

çiye zeval yoktur. s.348;Cücüğü torda sayarlar. s.335;Himar ile gitme yola/Başın gelir bir belâ/Katır ile hele mele/At yiğidin yoldaşdır. s.359;Esen, bir gün düşer. s.372;Aslan pençesinden lokma almak müşkül olur. s.388;Esen düşer, eken biçer. s.388;Gözlüye gizli yoktur. s.403;Aç ile tok nevliden bellidir bir; zengin ile fakir gezişinden bellidir.s.413;Köpek de yaza çıkar, amma yediği ayazı sor. s.417;Zor kapıya dayanmamış, şer bacadan çıkmaz. s.418;Yiğidin sözü dert olmaz, cahil eniği de kurt olmaz, kurttan doğan kurt olur. s.419;Çevik hırsız evden olur, öküz bacadan gider. s.420;Keskin feraset keramete bir kapı açar. s.443

Gören göze kılavuz lâzım değil. s.426;436. Hasrın karınca olursa da ayağını denge al. s.436;Doğru ağaç eğilmez, doğru adam yanılmaz. s.445;Hesapsız kasabın elinde kalır masat. s.448;Göz gördüğünü, âşık şair bildiğini der. s.449; Keçinin ölümü gelirse, gelir çobanın değneğine poçuğunu sürer. s.449;Dost uyur, düşman ayıktır. s.453;Dost başa bakar, düşman ayağa. s.454;Yiğidi sınır söyletir, yiğidi mevzi söyletir, yiğidi mevki söyletir. s.460;Çoban armağanı çam sakızı. s.465;Gönül sevdiğine güzel der. s.465;Zulm ile âbad olanın ahiri harap, berbat olur. s.476;Gelip ekmek üzerinde selâm verilmez. s.510;Dünyada üç şeye yiğitlik olmaz. Ateş ile ürüzgâr ile bir de su ile. s.530;Temizlik imandan gelir. s.543;Söz var, ki acı olur, söz de var tatlı olur. s.555;Dağ dağa kavuşmaz ama insan insana, yüz yüze geldiği zaman da yüzler kızarır. s.584;Yalan söz insanı her vakit yere baktırır. s.585.

d. Deyimler

İpsiz sapsız olmak s.7, Gözden düşmek, her zaman kılıç boyun olmak s.13, Devletin kolu uzun olmak s.15, El ayak çekilmek. s.15, Cinsi bozuk olmak s.36, Eli kolu bağlanmak s.38, Gönül kırmak s.62, Alt etmek s.71, s.1. Düşenin elinden tutmak, Ahı yerde kalmamak s.89, Eli doğru, dili doğru, kalbi doğru olmak, s.89, Ev bark sahibi olmak s.103, Ocağını söndürmek. s.150, Adam olmak. s.159,s.303, s.430, s.450,Darda kalmak. s.221, s.582, Diline sahip olmak. s.215,s.236, Baş darda kalmak. s.236, El tutmak. s.236 s.508, Baş darda düşmek s.239, Gönül yıkmak. s.272,Yorganına göre ayağını uzatmak s.232, s.416, s.448, Yüzü yere gelmek. s.329, Dil yarası s.339, Dili dost, kalbi düşman. s.372, Dili bir, kalbi bir. s.372, Adam etmek. s.410, Kafa tutmak. s.413, Fikri uyanık olmak s.417, Leb demeden leblebiyi anlamak s.423, Akıl satmak. s.432, Bir yastığa baş koymak s.434, El uzatmak s.448, Akıl yetmez s.452, Attan inip eşeğe binmek s.455, Başa kakmak. s.456, Dar gününde olmak s.456, Kan kusmak s.477, Yüzü kızarmak s.520, Akıl kantarı ile tartmak s.581,Yere baktırmak. s.584,Yüz yüze gelmek. s.584, Adım atmak. s.587

e. Âşıklık Geleneği İçinde Yer Alan Saz Şairleri

Anlatıcı, içinde yetiştiği âşıklık geleneğinin ustalarının deyişlerini ezbere bilmektedir. Yeri geldikçe saz şairlerini saygıyla anıp anlatıma uygun düşen şiirleri okumaktadır. Saz, Köroğlu için nasıl vaz geçilmez bir unursa âşıklar için de aynı durum geçerlidir. Bu bakımdan âşık ve sazı birbirinden ayrı düşünmek mümkün değildir. Neredeyse âşıklar sazsız söz söyleyemez. Ona göre:“Âşığın en büyük sermayesi, elindeki sazıdır. Kendine kuvvet verir. Dilindeki tekellümü saz hazır ettirir. Yekpare söz söylemek her şairin kârı değildir sazsız. Neden? Saz bir şair ile, saz ile bir şairin söylemesi, ath ile yayanın yürüyüş etmesine benzer”. (s.137) Kendisinin saz ile ilgili düşüncesini Sümmani'ye atfettiği şu sözlerle destekler:

Köroğlu aşk derdiyle kendinden geçip yerlerde yatan oğlu Hasan'ı sazı ile uyandırır. Bu arada Behçet Mahir, eskilerin sazın gücü ve kudretinden bahseder: "Evet, Aşık Şenlik, Sümmanî'ye demişti: "Allah günah yazmazsa, Ayet-i Kerime'yi saz ile söyletirim. Lâkin günah yazar" demişti. Şimdi çok şairler de saz çalıyor, ama görüyorum hayır! Tel bir yana. sen bir yana gidiyorsun, haberin yok. Bu memlekette, Hafız Mıktad, on iki, iki tel de. ortada sarı tel. On dört tel çalardı. Ortada sarı tele bam teli denilirdi. Bir Cezayir vurması, insan oğlunun üç yüz altmış altı kemiğini bir araya açar, yumardı. Öyle saz çal, ki ben de dinleyeyim. Ne çıkar? O perdeyi tutturmak, hafız Mihdat'a mahsustu. Hani o çalan parmaklar nic' oldu." s. 132-133

Destanda âşıklık geleneği içinde yer alan Sümmanî Baba, Mahirî Baba, Ermeni Kirkor, Hafız Mıktad gibi saz şairlerinin şiirlerini ve atışmalarını okur. Mahir, Keloğlan'ın Köroğlu'nun Atını Çalması kolunu anlatırken konuyla ilgili olarak dili muhafaza etmenin önemini anlatır ve Sümmanî Baba'nın bir deyişini söyler:

İşte Sümmanî Baba demişti:
Temizle bu kalbim dört köşesini
Çekme bu dünyanın endişesini
Kem göz ile kırma gam şişesini
Geri dönüp pişman olsan fayda ne.

Arabî Farişçe dilin olmasa
Bülbüle münasip gülün olmasa
Elbet bir meslekte elin olmasa
Dava ile sultan olsan fayda ne s. 215

Âşıklık geleneğinin içinde önemli bir yeri olan atışmayı anlatır ve Sümmanî Baba ve Mahirî Baba'nın atışmalarından örnekler verir: "Ehl-i diller bazen bir canlı sözler ortaya atar, erbab-ı merak bu sözden çok hisse alır. Bazı şuaralar, âşıklar birbirlerine sorgu sorarken, Mahirî Baba işte bu cevabı söylemiş":

O nedir ki meler gelir.
O nedir ki eler gelir
O nedir ki deler gelir
Yarası var kanı çıkmaz.

O bulutlar meler gelir
O yağmurdur eler gelir
Kötü sözdür deler gelir
Yarası var kanı çıkmaz. s. 339.
Evet Sümmanî Baba demiştir:

Arabî Farişçe dilin olmasa
Bülbüle münasip gülün olmasa
Elbet bir meslekte elin olmasa
Deva ile sultan olsan faydan ne! s. 455.
Mahiri Baha'nın üç suali vardır, Ermeni Kirkor'a demiş:
O nedir ki meler gelir

O nedir ki eler gelir
 O nedir ki deler gelir
 Yarası var kanı çıkmaz.
 Evet, Kirkor bulamayarak Mahiri kendi sözünü:
 O buluttur meler gelir
 O yağmurdur eler gelir
 Kötü sözdür deler gelir
 Yarası var kanı çıkmaz. s.75-476.
 Sümmanî Baba demiş:
 Kahraman-ı kati olsan dünyada
 Gelir bir gün sana çatar el oğlu
 Hakk u hukukundan vaz gelir sanma
 Gelir bir gün yakan tutar el oğlu.

Haklı hakkından geçmez. Sen kendi kahramanlığına güvenme. Bir gün gelir, el oğlu yakanı tutar, sana çıkar. İkinci cevabında şöyle diyor:

Hiç arz ettin mi akim bendine
 Kokim aldanırsın nefesin punduna
 Mücevherim deme sakın kendine
 Seni bir paraya satar el oğlu

Bir insan kendini kurup yükseltmesin ve ben böyleyim, söyleyim deyip kendini mücevher ederse el oğlu bakarsın karşısına çıkar, bir paraya satan olur. Senin mücevherliğin daha neye varır? Üçüncü cevabında şöyle diyor:

Sümmanî sözlerin her bir kelâmdan
 Bu serin kalmasın tozdan dumandan
 Ağrı dağı gibi ağır olsan âlemden
 Akıl kantarıyla tartar el oğlu S: 580.

2. Halkbilimi İçinde Yer Alan Konular

a. Spor ve Oyunlar

Destanda genellikle bölgede icrası yapılan oyunlar ve sporlar yer almaktadır. Köroğlu Vurması, Erzurum Barı gibi halk danslarının yanında, Cirit, güreş, at yarışı çokça bahsi geçen sportlardandır.

Köroğlu-Niğdeli Geyik Ahmet Kolu'nda Demircioğlu ve Niğdeli Geyik Ahmet'in güreşi anlatılır. Ancak bu arasöz değil olayın bir parçasıdır:

Kahvenin şenliği de, Demircioğlu'nun böyle bir kalabalığa göz dolandırıp baktılar, ki bu Niğdeli Geyik Ahmet'ten daha üstün. Hem vücutta, hem simada, daha da pehli-vana benziyor. Kahvenin halkı oldu iki taraf. Yani bir tarafı Niğdeli Geyik Ahmet'ten taraf, bir tarafı da Demircioğlu'ndan taraf. Ama nasıl iki taraf? Ara yere bir kavil tutular, Demircioğlu'nun tarafı. Eğere Demircioğlu yıkarsa. Demircioğlu'nun tarafı kazacak. Yani, ara yere. hayli bir pul koydular. s.60

Behçet Mahir tam burada konuyu değiştirerek at yarışlarını anlatır:

Malûm a, bazı böyle bir kavil kararlar, bahis girmek vardır. İşte yürüş olan vatanımızda, at yürüyüşüne koyulan hayvanlara da , o güzel vatan halkımız, malûm a meydan yürüyüşe giren atları, onlar da numara numara kavil tutarlar. Hangi at birinci gelirse ortaya koydukları para, artık kazanır kiminki çıkarsa. Bunlar da aynı o hesap, bir Demircioğlu'nun, bir takımı da Geyik Ahmet'in tarafı oldu. Yani kahvenin halkı epey bir para koydular ortaya. s.60

Arasözden sonra güreşi anlatmaya devam etmektedir:

O zaman. Niğde'nin halkı değil sade, aherden bile pehlivanlar cem olmuştu. Zaten o günsü gün de Cuma. Demircioğlu o şenlik ile öyle geldi, ki yedi kat meydanın etrafını Türkiye kahramanı sarmıştı, eğer atlı eğer piyade. Başta Niğdeli Geyik Ahmet soyunmuş, kisbet mi giymişti. Meydan başında yağlanmış, hasmını gözlerdi. Yani, "bakayım, ki analar babalar bana karşılık kahraman kazanmış mı, bu meydana benim karşıma çıkan var mı?" O zaman Demircioğlu, nasıl Geyik Ahmet'in meydanın başında kisbet giydiğini, vücudunu yağlar olduğunu gördüğü gibi, Demircioğlu'nun başladı, vücudu titremeye. Sevindiğinden, heyecanından damarlar oklandı heyeye gibi. Bu taraftan, o meydan saran Türkiye kahramanları, nasıl Demircioğlu'nun soyunup, vücudunda damarlarını, her biri bir heyeye gibi kollarında damarlar oklanmış, Demircioğlu'nun bu hali, gördükleri gibi, meydanın bütün halkı hep yüzünü çevirdi Demircioğlu'na seyrediyor. s.60

Güreş arasında Anadolu barı, Köroğlu oyunu oynamalarını anlatır:

İşte efendiler, Demircioğlu teklifsiz o meydan içine girip, belden yukarı soyunmuştu. Bir Köroğlu oyunu. Eski babalarımız, eski kahraman dadaşlarımız halen şimdiye kadar oynarlar. Anadolu barı. O zaman, meydanın içinde, iki kat davul var idi. Davulcunun birisine. "Ey davulcu baba. bana bir Köroğlu Oyunu vur!" dedi. Davulcu ise, bir Köroğlu Oyunu vurarak, Demircioğlu bir sat kadar Köroğlu Oyunu, o boz meydan içinde, hüner gösterdi. Demircioğlu'nun oynadığı bu barı, bu oyunu. Niğde'nin bütün halkı, küçüğü büyüğü, erkeği kadını, bütün hayranca, heyecanla. Demircioğlu'nun oyununa seyrederdiler. s.60-61

Bunlar karar verdiler. Bunların cevabını da, o zamanki toplanan halkımız, yedi kat meydanı saran Türkiye pehlivanları da bütün, duydular. E, iki gönül bir olursa, kimin ne hakkı var? İki kahraman meydanın içine girip, birbirleriyle elleşip. güreşip; meğer, zaten elbette, iki güreşçinin biri yıkılır demişler. Lâkin, Niğdeli Geyik Ahmet, Demircioğlu'nun kalabalığına göre kuvvetini yok bilirdi. Bilse de o kadar değildir derdi. Biçare, birden bire kendini Demircioğlu'nun eline verdi, ki yeni bir sarılmada, Demircioğlu'nu ata yere. Demircioğlu, nasıl Geyik Ahmet'in kemendinden desteklemesi ile, Geyik Ahmet'i yerden kaldırarak, bir kolunun üzerine alıp, bacakların havadan çevirerek, Geyik Ahmet'in, eğer hızlı yere vursa, kemikleri birbirinden ayrılacak, lâkin kıymadı, kelle paça usul, geyik Ahmet'in dalını yere getirir getirmez, çıktı göğsüne. s.62

Destanın Köse Kenan-Dana Hanım Kolu anlatılırken olayın içinde güreş, cirit ve Köroğlu Oyunu'nun oynanması anlatılır:

E, malûm a, kurban, ezelden ezele cirit meydanında seyirci bulunur, güreş meydanında da seyirci bulunur. s. 71

O zaman, beyler, binlerce seyirci seyredirdi, Köse bir Köroğlu oyunu oynayarak, o meydan içinde bir hüner gösterdi. Bütün meydanda seyreden seyirciler Köse'nin bu hünerine gayet hayran kaldılar.s. 73

Nihayet beyler, iki güreşen birbirine yakın gelerek. Dana Hanım etti, ki bir çırpma-da hasmı Köse'yi yere vura. Meğer o zamana kadar Köse Kenan'ın haberi yok. Yani birdenbire kendini teslim etti Köse'ye. Köse Kenan, karşısında olan hasmının nasıl kisbetinden elini takması ile, dersin hançer ile kisbeti parçaladılar, parmaklarını Dana Hanım'ın vücudundaki etini desteleyerek, kisbet ile beraber belinden sıktırarak, omuzundan yukarı kaldırdı Dana Hanım! Eğer Dana Hanım'ı yere vurmuş olsa Köse. bu kadının kemikler etten ayrılıp, yani kül ufak olacak. Lâkin kıymadı. Usulcanan omuz aşın arkasını dönerek, Adov Bey'in kızı Dana Hanım'ın 'dalını yere koydu, çıktı göğsünün üzerine. "Ey nazenin; sana Kürt Beyi Adov Bey kızı derler, adına Dana Hanım. Bana da Köroğlu'nun emişi, Kenanlı Köse Kenan derler. Benim de adım Kenan'dır ve kendim de Kenanlı'yım işte sana cevap". O zaman, Dana Hanım dedi. "Yiğit, bu canım yoluna kurban. Ben şimdiye kadar meydan içinde elleştim, güreştim. Değil, ki kimse beni omuzumdan yukarı kaldıra, bileğimi büken olmadı. Ancak seni gördüm. Benim de ikrarım; şimdiye kadar her kim beni yıkarsa, ben onu alırım.s.73

Envai türlü oyunlar, Hasan Bey'e hüner gösterip, hakikat hal. Köroğlu oyunu oynayan delikanlılar, yer altında yatıyor, yer üstünde kalmadı. Neden? Kırk sene evvel, Dere Mahallesi'nden Abacı İshak. Dikici Topal Abdullah'ın oğlu Ali ve kardeşi Süleyman, Köroğlu oyunu, Fabrikacı İbrahim beyin fabrikasının, yani Boğaz'dan alıp, Tabyaların önüne kadar oynayarak geldiler. İşte, Köroğlu oyunu böyle olur. öyle bar oynanır. Şimdi ne o oyunu bilen delikanlı kalmış, ne de o tokmağı vuran çalgıcı kalmış. s.126-126

Köroğlu oyununa, davul zurna ile, bara düzüldüler. Kiziroğlu Mustafa Bey, Aydınlı Dönek Ahmet ile beraber, dokuz yüz dokuz kaçak ile beraber, hayran olmuş, Köroğlu kaçaklarının oyununu dinlerdi. Bu altı bölüm başı, Köroğlu barını oynayarak, o Çırpıcı Çayırı'nda, gelen garipler, Kiziroğlu koçakları ile beraber, Köroğlu'nun bu oynayan kaçaklarının oyununa, hayran olmuş seyredirdi. s.275

b. Halk İlâçları

Anlatıcı eskiden yapılan ilaç ve merhemlerin iyileştirme gücünün çok iyi olduğunu ifade ederken, yeni ilaçları da göz ardı etmez. Bütün dertlerin dermanının otlarda çiçeklerde olduğunu söyler.

İşte efendiler bütün dertlerin dermanı nebattadır, ottadır, çiçektedir. Çalışalım, çabalayalım, okuyalım, ceht edelim, derdimize derman bulalım. Ama hangi derdimize? Her bir derdimize çare bulalım. Bu da ne ile olur? Çalışma ile olur.s.159

O zaman, eski dedeler, eski neneler, öyle ilâçlar yapardı, ki bir hafta içinde, kılıç yarası hicrana binerdi. s.207

Eski nenelerin, eski kahraman yiğitlerin yaptığı merhemler, kılıç yarasını bir haftada hicrana çevirirdi; lâkin şimdi o ilaçlar daha da çoklandı. s.355

c. Geçmişle Bugünün Karşılaştırılması

Destanda sık sık geçmişle bugün karşılaştırılır. Teknolojik gelişmeler övülür.

İşte efendiler, bu söylediğim bu hikâyeler, bu Köroğlu'nun bu hali, aradan geçmiş dört asır belki de beşe geliyor, o zamanın devranı kalkan kılıç devri, yay ok devri. Allah şimdi devletimize milletimize zeval vermesin. Karnını Anadolu'da doyur, yani Erzurum'da sabah kahvesini iç, öğleye de Ankara'da, İstanbul'da iç.s.10

E, o vaktin devri mi üstün, şimdi mi? Şimdiki devir çok üstün. Evet kardeşe ulaştıran, anayı babayı evlâdına, evlâdı anaya babaya kavuşturan, hasrete birbirine kavuşturan vesaitlerimiz var. Eğer hava kuvvetlerimiz tütünü tütüne kavuşturur. Efendi bu da bizim için en büyük varlıktır. Bu varlığa sahip olmuşuz, bu varlığın kıymetini, kadriğini bilmemiz lâzımdır. s.143

O zaman vesait Erzurum'dan İstanbul'a yirmi gün ancak gider. Lâkin şimdi öyle değil, şimdi ise sabah kahvesini Erzurum'da, öğle yemeğini İstanbul'da, Ankara'da, bu da bizim için hem murat kavuşturan, kardeşe tezden yetiren, hem de bizim için vesaitimiz büyük bir, devletimize büyük bir İslâmlık bizler için de en büyük menfaattir.s.28

İşte evvel de hükümdarlar emrini tellallar, elinde liste, o listeye yazılan emri eğer çarşılarda, ilânet edilerek nasa duyururlardı. Lâkin şimdi öyle değil, işte oturduğun yerde yurdun her yanından söylenen cevabı dinliyorsun, daha tellala lüzum yok. s.371

İşte eski kışlar ağır giderdi. Kırk seneden beri Erzurum diyarında olan kışlar hafif geçiyor. Ondan evvelki kışlar ağır giderdi. İşte Sultan Murad devrinde Erzurum'da yedi sene kış gitmiş. s.505,506

d. Ustaya, Büyüklere ve Öğretmene Saygı, Sır Tutmak, Dile Sahip Olmak, Sabır ve Meşveretin Önemi

Behçet Mahir, destanı anlatırken uygun düşen her bölümünde, ustaya, büyüklere, öğretmenlere saygı göstermek gerektiğini söyler, bu sözlerini zaman zaman da kıssalarla destekler. İnsanın sır tutmasının önemini, dile sahip olmanın gerekliliğini, sabır ve istişarenin ne kadar önemli olduğunu sık sık vurgular.

O zaman büyük küçük vardı, büyük küçük birbirini tanırdı, hatır sayardı. Evet bu benim ustam, ben bundan sanat öğreniyorum, yahut bir talebe bir mektebe devam ettiği zaman hocasının emrinden, sözünden çıkmazdı, neden? Ben tahsil görüyorum, bu hocamdan.s.19

İnsanlara en büyük kemal: Kendi büyüğüne hörmet ederse, Allah'ına da hörmet etmiş olur. Çünkü, büyüğünü büyük bilmeyen kimse, ne anlar dünyadan, ne bilir dünyadan?

Bir evin reisi, o evin erkeğidir. Bir evdeki bir büyüğün, emir, bir adamın elinde olmazsa, eğer o evin hali ne olur. Hangi evlât olursa olsun, babasının, anasının rızasını kazansın! Babanın, ananın kadrini, kıymetini bilen bir evlât Allah'ın yanında da kulun yanında da mesneti yükselir. Babanın, ananın kadrini bilmeyen, kendi kadrini bilmeyen bir evlâdın, acaba bu adamın ne menfaati olur! Çünkü, kendisine menfaati olmayan bir adamın karşıya ne menfaati olabilir? s.286

İnsanların üç hali söylenir. Ne söylenir? Her vakit deriz, işte bu hikâyelerde çok uyanık haller var. Birincisi ölse bile kaybolmaz onun adı ölmez. Kim? Vaktin alimleri, hocaları. Çünkü yetiştirdiği, okuttuğu talebeler binlerce. O kalkar, onun çocuğu benim hocam filan idi, beni ekmeğe o yetiştirdi, beni o adam etti. beni o okuttu, o irşat etti deyip o adamın ismi ölmez asırlarca söylenir.s.410

O zamanın devri devranı, eski keyfçiler, babalarımız, dedelerimiz kahve ile geldi, kahve ile giderdi. Her vaktin bir devri, her vaktin bir devranı olur. O zamanın devri de kılıç kalkan, eğer de eski keyfçiler kahve ile. Han Ayvaz kahveyi doldurup, o zaman kahve fincanları böyle kavdan idi, kavdan. Neden? Puruthaneler her tarafta çok idi. Böyle şişe takımı, çinko, bu şeyler pek az bulunurdu. s.280,298

Çünkü, beyler, hakikat öyledir, ki bir insanın içi ne ise dışı da öyle olmalı, görüktüğü gibi görüşmek. Yok eğer kalbi başka dili başka olursa, kalbi bozuk, dili bozuk olan adamın ne millete, ne de devlete menfaati olmaz böyle adamın. Çünkü, niye, bir kararda değil, iki dinli.s.27

"İyileşir kılıç yarası, iyileşince dil yarası." Bu sebeptendir, ki bir adam her vakit elindeki hatayı, dilindeki kem sözü, daima düşünsün. Söyleyeceği kem sözü bir adam, en evvel kendine lâıyk tutsun! Eğer kendine iyi ise karşıya da iyi gelir. s.196

Ezeli ezelden söylenir: "Başın selâmet istiyorsan, diline sahip ol!" Hakikat dildir adamı yar eden, dildir adamı yad eder. Dünyayı ahireti kazanayım dersen, gene diline sahip ol! s.215, s. 236.

Evet, ezeli ezelden atalarımızdan, dedelerimizden kalan cevaptır, ki "İyi olur kılıç yarası, iyileşmez dil yarası." Kılıç yarası iyilenir, amma dil yarası iyilenmez. Dünyayı, ahireti seveyim diyorsan, lisanına sahip ol, diline sahip ol! s.329,339, 378

Hırsla oturan küskünlük ile kalkar. Hırsla oturan zarar ile kalkar. Bazan atalarımızın sözü vardır, eski dedelerimizin. "Pireye hırs edip, efendi yorganı ateşe verip yakma!" İlmin başı sabırdır. Hele sabret, bak neler var. s.140

E, bir adamın yiğitliği ne olur? Sabır her şeyin başını tutar. Çünkü her vakit demiş, ki sabırlı kul selamet, sabırsız kul melanet. s.383

Hakikat hâl "Bir söz bilersen yine bir bilmem diyene danış." demiş. Neden? Olur, ki o bilmem diyen adam bir söz söylese, senin bin sözünü de çürütür. Bin bildiğin söz. o cevap bine karşılık olur. "Böyle bir mert adam gelmemiş dünyaya." Deyip zaten dile destanlar edenler kim olur? Fakirlerdir insanları destan edip her tarafa duyuran, fıkralardır, gezginci kimselerdir. s.437

e. Devlete Bağlılık ve Saygı ve Ona Dua

Anlatının hemen her bölümünde, vatandaşların birlik ve bütünlüğü için devlete dua edilir ve devlete bağlılığın önemi vurgulanır:

Lâkin, zaten hepimiz bir kardeşiz, çünkü yad yok. Neden? Vatan da bir, din de bir, devlet de bir. İşte hakikat her zaman öyle olalım, ki birbirimize hayin bakmayalım. Her vakit için milletimizi de, devletimizi de, kahraman ordumuzu da, yükseltmeye çalışalım. s.62

Vatan bir olur, kardeş bir olur, bir adem bir ademe daha kin tutar mı? Yok. Çünkü vatan da bir, devlet de bir, kardeş de bir, din de bir. Hiç kardeş kardeşe düşman olur mu? Olamaz. s.125

Bunun için, vaktin silahına mukabil, bizde de olmak lazım, ki düşmana kametimiz gelsin. Çalıştığımız paralarımızı, kendi idaremizden temin ettiğinden maada, Hava Kuvvetine kuvvet vermemiz, hepimizin en büyük bir hizmetidir. Ey insanoğlu. Sen kendi evine alıyorsun. Kendi evinden daha aziz senin vatanındır sana. Vatan senin değil mi. Devlet senin, millet senin değil mi? s.136

Gariplik Ölümden de beterdir, o da yâd içinde. Evet, vatan bir, devlet bir olursa, o adam garip değildir. Neden? Devleti de bir, vatani da bir. Nere gitse, o adam için yemek de hazır, kazanç da hazır. s.319

Eğer cennet'i kazanmak istiyorsan, vatanına sahip ol, devletine sahip ol, milletine sahip ol! Hür yaşayan bir adamın hem bu dünyası, hem ahireti temizdir. Doğrudan doğruya vatan uğruna doğru adım atıp da doğru seyirdenin muhakkak, ki yeri cennettir. s.329

3. Güncel Konular

a. Akıl ve Bilim

Arasözlerde teknolojik gelişmelere fazlaca yer verilir, günümüzdeki gelişim ve değişim eski ile karşılaştırılarak anlatılır:

Dünyanın en kıymeti akıl olduğu, bütün cihana hakikatte kaydolmuştur, ki helâli haramı akıl ayırt eder, akıl tasdik eder. üçüncüsü devleti akıl kazanır, akıl cezbeder. Aklın var, malı neydersin, aklın yoksa malı neydersin? İşte, bunun için, bu üç hasseyi bu üç kıymeti, akıldır ispat eden, akıldır ileri getiren. Çok, yedi yaş hele çok, üçünü doldurup dört yaşına giren küçük yavrular, babasına annesine şöyle buyurmuş: "Cennetlik adam ile cehennemlik adamın ayakkabılarını ayırayım mı?" demiş, bütün cihana seslenen İbrahim Hakkı merhum, Arabî Muhiddin. Eğer zemini, eğer semayı santimi santimine ölçmüş. Deryalar bile beraber olmak şartıyla, kazanmış. Ne ile bulmuş? Akıl ile bulmuş. Hakikat de, insanlar, her şeyi akıl ile bulur. İlmi de, devleti de, her şeyi akıl ile alır.s.47

b. Eleştiriler

Eleştiri, arasözlerin içinde önemli bir yer tutar. Bu eleştiriler genellikle, gençlere, zenginlere, haram-helâl bilmeyenlere, dedikoduculara, adap-erkan bilmeyenleredir:

Gençlere Eleştiriler

Bazan şimdi işitiyorum ve duyuyorum. Çok güzeller, çok erkekler dediği sözden cayıyorlar. Daha bir iyisini bulduğu gibi. öbürünü unutuyor. Olmayacak bu! İnsanlar kadın olsun, erkek olsun, verdiği ikrar ne ise, dediği söz ne ise, ikrarından caymasın; hakikati ne ise, hakikatten ayrılmasın! ""Al kara kuşunu ben bu yeri beğenmedim." demesin! Lâkin, şunu da arz ediyorum, ki dudu kuşu, kemiği ölçer, biçer, sonra da yutar. Erkek kadın, eğer hayatta, iş, düşün taşın, sor sual et. öğren, öyle, he de. Ölçmeden bi-

çersen, ya uzun gelir, ya kısa. O terzi huçbur ticaret kazanamaz. İnsanlar da hayatını zehirlememek için, hayatını iyi geçindirmek için, sorup sual etmemiş, onu tartıp onu anlamamış, hemen he demek doğru değil.s.143

Zengine Eleştiriler

Efendiler, şimdi oğullar everiyorlar, toy. düğün yapıyorlar. Amma, bazan seyrediyorum. Yazıklar olsun! Zenginler sesliyor, taksi, fayton tutanları seyrediyorum. Yahu bir bağ dikiyorsan, o bağdan bar gözleyeceksin, oğlundan torun gözleyeceksin. İki tane de fukara getir de, onu da bir tarafa oturtur, onun da bir karnını doyur. İsterse evinde, isterse lokantada, ne olur olsun! Nihayet, beşer liradan on lira da, o yesin! Seni batırmaz efendim. Bir sevap da ondan al! İşte, o bağdan gelen bar kıymetli olur. O acı doyur! Daim zenginleri gözetip de, sesleyip de! Evet, zengin tutar, fukara ne yapsın? Hak rızası için, o iki tane de acı doyur! s.162

Hakikat de öyledir, ki bir görk bir toy düğün ettiği zaman, şimdi görüyorum çok, nerde zengin var. onları çağırıyorlar. Belki bol para harcar, fıkaranm neyi var diye fıkara'yı hiç sesleyen yok. Canım yahu etme, bu bir görk yapıyorsan çocuğuna yahut oğul everiyorsan, iki tane de fakir doyursan ne olur! Eğer düşkünlerin karnını doyurursan, bu iki gelen evlâttan olan çocuğun sana faydası olur, o da muhakkak ki senin karnını doyurur. Desinlere gidersen, desinler insanı daima batağa bırakır. İşte eski. Düşkünlere, fıkara'lar giderdi. Şimdi de bütün zenginler ile gidiyor, fakirleri asla tanıyan yok. s.581

Dedikoduculara Eleştiriler

Bir kimsenin gıyaptan duyduğuna sakın inanma! Olur, ki kardeşi kardeşten ayırmak için, o adam kendiliğinden, sana düşmanlığına, sana söz söyler. Ara yerde hainliğine iftira edenler, nece ocaklar söndürmüştür. Bir adam, eğer sana, bir söz, eğer bana bir söz gıyabî söylerse, bil, ki düşmanın odur, onu söyletme. "Yok kardeş, yok! O adam eğer demiş ise, benim gıyabımda demiş. Düşman sen, ki yüzüme söylüyorsun. Demek ki bu adam ile beni kötü etmek istiyorsun; o adam demişse de, benim yüzüme dememiş ya!" Bu sebepten onun da sözüne aldanma, onu da söyletme!s.306-307

Çünkü Cenab-ı Allah hiçbir kimseyi dili dost, kalbi düşman bırakmasın! Bu gibi şahıslar, alttan, nece ocaklar, nece yiğitler kara yere, nece ocaklar da viran etmiş. Çünkü bir adam ne olursa olsun, görüldüğü gibi kalsın! Dili de bir, kalbi de bir, eli de bir olsun! Ama dili dost, kalbi hain adam, muhakkak, ki adam sayılmaz zaten. Neden? Her bir kimse ettiği cezayı bulur evvel ahir. Çünkü "Eşen, bir gün düşer," demiş. s.372

Edep Erkan Bilmeyene Eleştiriler

Baş kalkacak gövde kalksın. Neden? Efendi eğer insan isen, insan ol, adam ol, yanından gelip geçen baştır, kim olursa olsun hiç olmazsa oturuyorsan bir kıyam et, vücudunu yerinden oynat. s.131

Her nerde olursa edep, erkan, töre, terbiye insanları daima yükseltir. Ne vazife görürsen gör edeb-i erkanla töre terbiye ile otur kalk, konuştuğun da öyle olsun, öyle güzel tath konuş, ki üç beş adam seni dinlesin sözünden bir feyiz alsın, acı acı saçma sappan sözlerden hiç kimse bir şey anlamaz, kimse de dinlemez.s.131

Helâl ve Haram Bilmeyenlere, Sahtekârlar ve Cahillere Eleştiriler

Gafil kimlerdir? Cahil kimlerdir? Yaşı geçmiş bile olsa, eğer kendini bilmez, haksız iş görür, Hakka yaramayan uğursuz işte dolanırsa, işte cahil odur. Yüz yaşına bile girse, kendi kadrini, elin kadrini bilmezse, haklıyı haksızı kafasında ayırt etmezse, cahil odur. Çünkü o kimselere cahil denilir. Haklı iş görene, haksızdan kaçınıp, kendisini koruyup da. bu iş yaramaz deyip de, kendini sakın olan haksızlıktan, kendisini men eden adamlar, yedi yaşında bile olsa, o kâmil sayılır. Çünkü, neden aklın en kıymeti budur, ki Allah'ın varlığını birliğini akıl ispat eder, akıl kazandırır. s.47

Çok iyilik gördüğü adamlar gördüğü iyiliği hiç vererek kemlik söylemiştir çok. Çünkü neden? Atın üstünde diyor, ki "Ağa bana ne dedin? Dedin, ki südüne düşeni söyle! Ha, südüme düşen bu idi benim. İnsanların hayatta yediği ekmeği unutan kimseler, gördüğü iyiliği hiç bilen kimseler, ne kendi kadrini bilir, ne de karşığını.

Yolundan şaşırılmış, helâli haramı bilmeyenleri de Allah iyi ede! İnsanlara bir kuruş da birdir, bin kuruş da birdir. İşte mahkemelerde en fazla ceza kimi tutuyor? Bir tavuk çalanı tutuyor. Neden? Bir tavuğa tamah eden o adamdan ne eymenet umulur? Bu nasıl aciz bir nefis, ki üç liralık bir tavuğa el uzatır, hırsızlık eder?

İşte iyi incele, bak ki elli bin altın çalanı da on derece cezayı bir tavuğa daha fazla veriyor. Neden verir? İçinde neler var, iyi incele bulursun! s.452

c. Birlik ve Bütünlüğün Önemi

Behçet Mahir için toplumun huzuru, devletin bekâsı için ülke insanlarının birlik ve bütünlük içinde olması lâzımdır. Bu bakımdan yeri geldikçe bunu önemi vurgulanır:

Her vakit kardeş kardeşe el tutmak lâzımdır. Dar günde eğer birbirimiz ile, sıtk-u hulûs ile birbirimize yardım edersek, Cenab-ı Allah hiç bizi darda koymaz. Her vakit yüzümüz de aktır, göğsümüz de açıktır, hiçbir zaman yere bakmayız. Lâkin dilimiz dost, kalbimiz hain olursa, elbette işimiz ileri gitmez.s.237

Her vakit, kese bir adamda eğer olursa, o iş ileri gider. Yok herkes de bir kese taşırsa, herkes bildiği bir yola eğer koşarsa, o iş de ileri gitmez. Her iş ona göredir, her şey ona göredir. Çünkü bir evde bir büyük, o evin kazancını yahut geliratını, o adam elinden geçer eli ile harcarsa, o evde hayır bereket eksik olmaz, o bu da aç kalmaz. Yok herkes kendine bir kese taşırsa, vay o evin başına, bir harabe değirmene benzer. Çünkü kimsenin kimseden haberi olmaz. Biri der güman eder, ki evet, "Babam, ekmeği götürüyor, ben de eti alayım." Halbusu ki ne ekmek gider, ne de et. Bu sebepten işte söz bir adamda, kese de bir adamda olmalıdır. Her bir iş böyle ileri gider.s.364

d. İyilik ve Cömertlik Hakkında

Anlatına insanlara yapılan iyilik ve cömertliğin önemine vurgu yapılır. Cömert insanlar övülür:

Beyler, hakikat hâl budur, ki iyilik ebedi söylenir. Sehavet kapısından büyük kapı yoktur. Mert adam ölse bile, onun ettiği iyilik dillerde söylenir. Lâkin, nihiz adam öldükten sonra ne kimse onun iyiliğini görmüş, ne de ekmeğini yemiş, o adamın ismi de,

defterden, kendi de zaten gidiyor, daha ne adı söylenir, ne de ekmeği. Çünkü yiyen yok ki söylesin. s.75,282,585

Hakikattir, iyiliğe iyilik etmek, o kim olsa yapar. Maksat kötülüğe karşı iyilik et, ki karşıkı herif de, sana aferin desin, iyiliğe iyilik etmek adem kârıdır.. kötülüğe iyilik etmek arif kârıdır. Her adam gördüğü kötülüğe karşılık, iyilik edemez. s.211

bayma çıkar. Bu sebepten, ki öluncü bir güne kadar eğer adem olan, elinden geldiği kadar, kendinden düşkününe yardım kılar. Eğer elinle verdiğin yoksa, dilinle hürmet et. Yapmadığın bir gönülü yıkıp viran eyleme demiş.

e.Uzuvların Önemi

Destanın anlatımında olaylara bağlı olarak, insan uzuvlarının önemi vurgulanır. Sık sık bahsedilen uzuv da el ve kollardır:

Bir adamın eli kolu bağlandığı gibi Zaloğlu Rüstem bile olsa, daha kıymeti yok. Neden? İnsanın kanadı iki koldur. Kanatsız kuş uçar mı, uçamaz.s.38

Sonuç

Ele aldığımız destan içerisinde arasözler önemli bir hacim oluşturmaktadır. Bunların çoğu halkbilimi kadrosunda yer alan, fıkra, hikâye, atasözü gibi folklorik ürünlerdir. Âşıklık Geleneği içinde yetişmiş isimlerle ilgili hikâyeler ve bunlara ait deyişler de destanda yer almaktadır. Bunların dışında kahve, puruthane; kılıç, ok, pala gibi maddî kültür unsurları ile ilgili ayrıntılı bilgiler de mevcuttur. Arasözler bilinen işlevlerinin dışında folklorik ürünleri barındırması, bu ürünleri geleceğe taşıması ve yeni ürünler ortaya koyması bakımından çok önemlidir.

Her ne kadar bunları şahsî anlatım ve değerlendirmeler olduğu düşünülse de destancı içinden çıktığı toplumun "uz dillisi" olarak o toplumun değerlerini, görüşlerini yansıtmaktadır.

Özellikle dikkat edilmesi gereken, alan araştırması yapacakların, bir maksada bağlı olarak anlatı türleri içerisine serpiştirilmiş arasözlerin asıl metinden ayırt edilmeksizin alınmasıdır.

Türk milletinin sözlü ve yazılı kaynaklarında yer alan arasözler tespit edilirse kültür tarihçileri ve halkbilimcilere önemli belgeler sunulmuş olmanın yanında kültürümüzle ilgili daha sağlam değerlendirmeler yapma imkânı da sağlanmış olacaktır.

ABSTRACT

Digression is a straying away from the main subject in an oral narrative text with the narrator's explanatory, didactic and personal opinions and interpretations. In this way, narrator stops telling story for a short time. By doing this, narrator either places his own opinions in demonstration or places some traditional folk literature genres such as proverb, anecdote, legend, and folk poetry or explains the meaning of a motif. Apart from these functions of digression, it can also provide narrator to create some new products. In this study, we shall try to examine this kind of function of the digressions in the legend of K ro lu.

The Legend of K ro lu has an important place in Turkish legends in variants point of view. The text that we use in this article is the original text of the legend that was collected/copied from Behçet Mahir's words.

In this study, we tried to make the classification of the products such as folk story, legend, proverb, anecdote, folk medicines, and folk beliefs. In addition, the role of digression in carrying the folkloric products to future was examined.

In the digressions of the Legend of K ro lu, we found some folk literature genres such as folk story, proverb, anecdote, and idioms; and also was found folk medicines, and folk beliefs as a subject of folklore. Finally, all these folkloric material that collected from the Legend of Köroğlu was analysed in this article.

 zet

Arasöz, sözlü anlatıda anlatıcının asıl metni keserek yaptığı açıklayıcı, öğretici, kişisel görüş ve yorumlarıdır. Anlatıcı, böylece hikâye anlatımından kısa süreli olarak uzaklaşır. Anlatıcı bunu yaparken ya kendi fikirlerini icranın içine yerleştirir ya ata sözü, fıkra, efsane ve halk  iri gibi geleneksel türlerin icra içine dahil eder ya da bir motif veya epizodun anlamını açıklayıp karakterize eder. Arasözler bilinen bu işlevlerin yanında, anlatıcının yeni ürünler ortaya koymasını sağlayabilir. Bu  alı mada, Köroğlu destanından hareketle arasözlerin bu yönü üzerinde durulacaktır.

Köroğlu Destanı, coğrafi yaygınlığı ve varyantlarının genişliği bakımından Türk destanları arasında çok önemli bir yere sahiptir. Çalışmamızda esas aldığımız metin, Köroğlu'nun yakın zamana kadar halk arasında yaygın olarak yaşayan önemli bir varyantı olup Behçet Mahir'in a zından kaydedilmiş özgün destan metnidir.

Çalışmamızda, destan metninde tespit edilen aras zlerdeki hikaye, efsane, fıkra, atasözü, halk ilâçları, halk inançları gibi halk bilimi ve halk edebiyatı kategorisinde yer alan ürünlerin tasnifi yapıldı ve arasözlerin folklorik ürünleri geleceğe taşımasının rolü ele alındı.

Köroğlu Destanı'ndaki aras zlerde; fıkra, halk hikayesi, atasözü, deyimler ve kıssalar gibi halk edebiyatı türleri, spor ve çeşitli oyunlar, halk ilâçları ile inançlar gibi halk bilimi içinde yer alan konular ile güncel konular tespit edilmiş ve bunlar üzerinde durulmuştur.